

Wyniki Standardowe 2016 uzyskane przez ekologiczne gospodarstwa rolne uczestniczące w Polskim FADN

Część II. Analiza Wyników Standardowych

WARSZAWA 2018

Wyniki Standardowe 2016 uzyskane przez ekologiczne gospodarstwa rolne uczestniczące w Polskim FADN

Część II. Analiza Wyników Standardowych

OPRACOWAŁ ZESPÓŁ:

mgr   Monika Juchniewicz
mgr inż.   Grażyna Nachtman

Warszawa 2018

Redakcja techniczna
Monika Furmaniak
Grażyna Nachtman

Projekt okładki
Dział Wydawnictw

ISBN 978-83-7658-734-9

Instytut Ekonomiki Rolnictwa i Gospodarki Żywnościowej
- Państwowy Instytut Badawczy
Zakład Rachunkowości Rolnej
00-002 Warszawa, ul. Świętokrzyska 20
Tel.: +48 (22) 505 45 70
Tel./faks: +48 (22) 826 93 22
E-mail: portal@fadn.pl
Internet: www.fadn.pl; www.polskifadn.eu

Spis treści

Uwagi wstępne	7
1. Analiza rozkładów liczebności gospodarstw ekologicznych w próbie Polskiego FADN.....	8
2. Analiza Wyników Standardowych	9
2.1. Wyniki Standardowe według typów rolniczych	9
2.1.1. Potencjał produkcyjny gospodarstw ekologicznych według typów rolniczych	9
2.1.2. Wyniki działalności gospodarstw ekologicznych według typów rolniczych.....	12
2.2. Wyniki Standardowe według klas wielkości ekonomicznej	35
2.2.1. Potencjał produkcyjny gospodarstw ekologicznych według klas wielkości ekonomicznej.....	35
2.2.2. Wyniki działalności gospodarstw ekologicznych według klas wielkości ekonomicznej ..	38
Wnioski	57

Spis wykresów

Wykres 2.1-1	Rozkład liczebności gospodarstw rolnych według typów rolniczych oraz klas wielkości ekonomicznej w próbie Polskiego FADN.....	8
Wykres 2.1-1	Zasoby ziemi w gospodarstwach ekologicznych według typów rolniczych.....	10
Wykres 2.1-2	Pogłowie zwierząt w gospodarstwach ekologicznych według typów rolniczych (w jednostkach przeliczeniowych LU).....	10
Wykres 2.1-3	Nakłady pracy w gospodarstwach ekologicznych według typów rolniczych (w osobach przeliczeniowych - AWU).....	11
Wykres 2.1-4	Wartość Standardowej Produkcji w gospodarstwach ekologicznych według typów rolniczych ..	11
Wykres 2.1-5	Wielkość i struktura nakładów pracy w przeliczeniu na gospodarstwo według typów rolniczych.....	12
Wykres 2.1-6	Udział dodzierżawionych użytków rolnych w całkowitej powierzchni użytków rolnych gospodarstwa według typów rolniczych.....	13
Wykres 2.1-7	Produkcja w zł na 1 ha użytków rolnych według typów rolniczych.....	14
Wykres 2.1-8	Struktura produkcji ogółem według typów rolniczych.....	15
Wykres 2.1-9	Udział przekazania produktów do gospodarstwa domowego oraz zużycia wewnętrznego w produkcji ogółem według typów rolniczych.....	16
Wykres 2.1-10	Produkcja zwierzęca w zł na 1 LU według typów rolniczych.....	17
Wykres 2.1-11	Koszty produkcji w zł na 1 ha użytków rolnych według typów rolniczych.....	18
Wykres 2.1-12	Struktura kosztów ogółem według typów rolniczych.....	19
Wykres 2.1-13	Koszt wytworzenia 1 zł produkcji ogółem według typów rolniczych.....	20
Wykres 2.1-14	Relacja kosztów bezpośrednich do produkcji ogółem według typów rolniczych.....	20
Wykres 2.1-15	Struktura kosztów bezpośrednich według typów rolniczych.....	21
Wykres 2.1-16	Koszty nawożenia, środków ochrony roślin i nasion na 1 ha użytków rolnych według typów rolniczych.....	22
Wykres 2.1-17	Koszty energii elektrycznej i paliw na 1 ha użytków rolnych według typów rolniczych.....	22
Wykres 2.1-18	Udział amortyzacji w wartości dodanej brutto według typów rolniczych.....	23
Wykres 2.1-19	Udział kosztów czynników zewnętrznych w wartości dodanej netto według typów rolniczych ...	24
Wykres 2.1-20	Koszty bezpośrednio produkcji roślinnej na 1 ha według typów rolniczych.....	24
Wykres 2.1-21	Koszty bezpośrednio produkcji zwierzęcej na 1 LU według typów rolniczych.....	25
Wykres 2.1-22	Wartość dodana netto na osobę pełnozatrudnioną w porównaniu z przeciętnym rocznym wynagrodzeniem netto w gospodarce narodowej według typów rolniczych.....	26
Wykres 2.1-23	Dochód z rodzinnego gospodarstwa rolnego (DzRGR) na osobę pełnozatrudnioną rodziny w porównaniu z przeciętnym rocznym wynagrodzeniem netto w gospodarce narodowej według typów rolniczych.....	27
Wykres 2.1-24	Dopłaty do działalności operacyjnej oraz dochód z rodzinnego gospodarstwa rolnego według typów rolniczych.....	28
Wykres 2.1-25	Wartość dodana netto na 1 ha powierzchni użytków rolnych według typów rolniczych.....	29
Wykres 2.1-26	Dochód z rodzinnego gospodarstwa rolnego na 1 ha powierzchni własnych użytków rolnych według typów rolniczych.....	29
Wykres 2.1-27	Struktura aktywów według typów rolniczych.....	30
Wykres 2.1-28	Struktura aktywów trwałych według typów rolniczych.....	31
Wykres 2.1-29	Struktura aktywów obrotowych według typów rolniczych.....	32
Wykres 2.1-30	Struktura pasywów według typów rolniczych.....	33
Wykres 2.1-31	Relacja przepływów pieniężnych (2) do aktywów ogółem według typów rolniczych.....	34
Wykres 2.2-1	Zasoby ziemi w gospodarstwach ekologicznych według klas wielkości ekonomicznej.....	35
Wykres 2.2-2	Pogłowie zwierząt w gospodarstwach ekologicznych według klas wielkości ekonomicznej (w jednostkach przeliczeniowych LU).....	36
Wykres 2.2-3	Nakłady pracy w gospodarstwach ekologicznych według klas wielkości ekonomicznej (w osobach przeliczeniowych AWU).....	36
Wykres 2.2-4	Wartość Standardowej Produkcji w gospodarstwach ekologicznych Polskiego FADN według klas wielkości ekonomicznej.....	37
Wykres 2.2-5	Wielkość i struktura nakładów pracy w przeliczeniu na gospodarstwo według klas wielkości ekonomicznej.....	38
Wykres 2.2-6	Udział dodzierżawionych użytków rolnych w całkowitej powierzchni użytków rolnych gospodarstwa według klas wielkości ekonomicznej.....	39

Wykres 2.2-7	Produkcja w zł na 1 ha użytków rolnych według klas wielkości ekonomicznej	40
Wykres 2.2-8	Struktura produkcji ogółem według klas wielkości ekonomicznej.....	40
Wykres 2.2-9	Udział przekazania produktów do gospodarstwa domowego oraz zużycia wewnętrznego w produkcji ogółem według klas wielkości ekonomicznej.....	41
Wykres 2.2-10	Produkcja zwierzęca w zł na 1 LU według klas wielkości ekonomicznej.....	42
Wykres 2.2-11	Koszty produkcji w zł na 1 ha użytków rolnych według klas wielkości ekonomicznej	43
Wykres 2.2-12	Struktura kosztów ogółem według klas wielkości ekonomicznej	44
Wykres 2.2-13	Koszt wytworzenia 1 zł produkcji ogółem według klas wielkości ekonomicznej.....	44
Wykres 2.2-14	Relacja kosztów bezpośrednich do produkcji ogółem według klas wielkości ekonomicznej	45
Wykres 2.2-15	Struktura kosztów bezpośrednich według klas wielkości ekonomicznej.....	45
Wykres 2.2-16	Koszty nawożenia, środków ochrony roślin i nasion na 1 ha użytków rolnych według klas wielkości ekonomicznej.....	46
Wykres 2.2-17	Koszty energii elektrycznej i paliw na 1 ha użytków rolnych według klas wielkości ekonomicznej.....	47
Wykres 2.2-18	Udział amortyzacji w wartości dodanej brutto według klas wielkości ekonomicznej	47
Wykres 2.2-19	Udział kosztów czynników zewnętrznych w wartości dodanej netto według klas wielkości ekonomicznej.....	48
Wykres 2.2-20	Koszty bezpośrednie produkcji roślinnej na 1 ha według klas wielkości ekonomicznej.....	49
Wykres 2.2-21	Koszty bezpośrednie produkcji zwierzęcej na 1 LU według klas wielkości ekonomicznej.....	49
Wykres 2.2-22	Wartość dodana netto na osobę pełnozatrudnioną w porównaniu z przeciętnym rocznym wynagrodzeniem netto w gospodarce narodowej według klas wielkości ekonomicznej.....	50
Wykres 2.2-23	Dochód z rodzinnego gospodarstwa rolnego na osobę pełnozatrudnioną rodziny w porównaniu z przeciętnym rocznym wynagrodzeniem netto w gospodarce narodowej według klas wielkości ekonomicznej.....	51
Wykres 2.2-24	Dopłaty do działalności operacyjnej oraz dochód z rodzinnego gospodarstwa rolnego według klas wielkości ekonomicznej.....	52
Wykres 2.2-25	Wartość dodana netto na 1 ha powierzchni użytków rolnych według klas wielkości ekonomicznej.....	52
Wykres 2.2-26	Dochód z rodzinnego gospodarstwa rolnego na 1 ha powierzchni własnych użytków rolnych według klas wielkości ekonomicznej.....	53
Wykres 2.2-27	Struktura aktywów według klas wielkości ekonomicznej.....	54
Wykres 2.2-28	Struktura aktywów trwałych według klas wielkości ekonomicznej.....	55
Wykres 2.2-29	Struktura aktywów obrotowych według klas wielkości ekonomicznej.....	55
Wykres 2.2-30	Struktura pasywów według klas wielkości ekonomicznej	56
Wykres 2.2-31	Relacja przepływów pieniężnych (2) do aktywów ogółem według klas wielkości ekonomicznej	57

Wykaz skrótów

AWU	- jednostka przeliczeniowa pracy (ang. Annual Work Unit).
CAP	- Wspólna Polityka Rolna (ang. Common Agricultural Policy).
COP	- gospodarstwa specjalizujące się w produkcji zbóż, roślin oleistych i białkowych (ang. specialist cereals, oilseed and protein crops).
DG-AGRI	- Dyrekcja Generalna ds. Rolnictwa i Rozwoju Obszarów Wiejskich (ang. Directorate-General for Agriculture and Rural Development).
EC	- Komisja Europejska (ang. European Commission).
ESU	- europejska jednostka wielkości (ang. European Size Unit).
EU	- Unia Europejska (ang. European Union).
EUR	- oznaczenie jednostki monetarnej o nazwie „euro”.
euro	- jednostka monetarna, obowiązująca w większości państw członkowskich Unii Europejskiej.
EUROSTAT	- Europejski Urząd Statystyczny.
FADN	- Sieć Danych Rachunkowych Gospodarstw Rolnych (ang. Farm Accountancy Data Network).
FWU	- jednostka przeliczeniowa pracy członków rodziny (ang. Family Work Unit).
GUS	- Główny Urząd Statystyczny.
IERiGŻ-PIB	- Instytut Ekonomiki Rolnictwa i Gospodarki Żywnościowej – Państwowy Instytut Badawczy.
KE	- Komisja Europejska.
LU	- jednostka przeliczeniowa zwierząt (ang. Livestock Unit).
OGA	- działalność gospodarcza inna niż rolnicza bezpośrednio związana z gospodarstwem (ang. Other Gainful Activities).
ONW	- obszary o niekorzystnych warunkach gospodarowania - ONW (ang. Less Favoured Areas (LFA)).
Polski FADN	- System Zbierania i Wykorzystywania Danych Rachunkowych z Gospodarstw Rolnych.
SGM	- Standardowa Nadwyżka Bezpośrednia (ang. Standard Gross Margin).
SO	- Standardowa Produkcja (ang. Standard Output).
UAA	- ziemia użytkowana dla celów rolniczych = użytki rolne (ang. Utilized Agricultural Area).
UR	- użytki rolne.
WTGR	- Wspólnotowa Typologia Gospodarstw Rolnych.
ZRR	- Zakład Rachunkowości Rolnej.

Uwagi wstępne

Publikacja jest drugą częścią Wyników Standardowych¹.

Przedmiotem opracowania jest analiza graficzno-tabelaryczna z podstawowym komentarzem dotyczącym wybranych parametrów, opisujących wyniki uzyskane przez indywidualne certyfikowane gospodarstwa ekologiczne prowadzące rachunkowość w ramach Systemu Zbierania i Wykorzystywania Danych Rachunkowych z Gospodarstw Rolnych (Polski FADN) w roku 2016. Pole obserwacji Polskiego FADN, z którego wyłoniono reprezentatywną próbę gospodarstw towarowych w Polsce², w analizowanym roku obejmowało 727 319 gospodarstw indywidualnych. Wśród nich znalazły się gospodarstwa stosujące system produkcji ekologicznej. Wielkość ekonomiczna pojedynczego gospodarstwa, ustalona na podstawie danych rachunkowych i współczynników SO „2007”³, stanowiła co najmniej 4 000 euro Standardowej Produkcji (SO).

Podstawowym celem analizy jest ocena podstawowych czynników kształtujących dochody gospodarstw rolnych znajdujących się w polu obserwacji Polskiego FADN w 2016 r. W analizie wykorzystano wybrane zmienne charakteryzujące populację, zasoby produkcyjne gospodarstw, produkcję i koszty, dopłaty do działalności operacyjnej oraz nadwyżki ekonomiczne.

Analizę przeprowadzono dla gospodarstw pogrupowanych według typów rolniczych (TF8) oraz klas wielkości ekonomicznej (ES6). W związku z tym, że w Polsce typ rolniczy: zwierzęta ziarnożerne obejmuje m.in. gospodarstwa wyspecjalizowane w chowie trzody chlewnej oraz drobiu w znacznym stopniu różniące się skalą produkcji od 2013 roku dane z tego typu prezentowane są w dwóch odrębnych podtypach: trzoda chlewna i drób. Od roku 2013 wprowadzono też inną zmianę, odnoszącą się tylko do gospodarstw ekologicznych. W związku z tym, że w bazie danych Polskiego FADN co roku przybywa takich obiektów postanowiono dla celów niniejszej analizy wyłonić grupę gospodarstw stosujących wyłącznie ekologiczne metody produkcji. Trzeba mieć bowiem na uwadze fakt, że w gospodarstwach ekologicznych dopuszcza się współistnienie produkcji ekologicznej i konwencjonalnej⁴. Nowy sposób selekcji gospodarstw do analizy wyników standardowych pozwoli na zobrazowanie sytuacji ekonomicznej gospodarstw w pełni ekologicznych i odniesienie ich wyników do gospodarstw konwencjonalnych.

---

¹ Nachtman G.; Juchniewicz M.: Wyniki Standardowe 2016 uzyskane przez ekologiczne gospodarstwa rolne uczestniczące w Polskim FADN. Część I. Wyniki Standardowe, IERiGŻ-PIB, Warszawa 2018.

² Goraj L.; Osuch D.; Bocian M.; Cholewa I.; Małanowska B.: Plan wyboru próby gospodarstw rolnych Polskiego FADN od roku obrachunkowego 2014, IERiGŻ-PIB, Warszawa 2013.

³ Szczegółowe informacje na temat współczynników SO „2007” dla rolniczych działalności produkcyjnych zostały omówione w publikacji: Goraj L.; Bocian M.; Cholewa I.; Nachtman G.; Tarasiuk R.; Współczynniki Standardowej Produkcji „2007” dla celów Wspólnotowej Typologii Gospodarstw Rolnych, IERiGŻ-PIB, Warszawa 2012.

⁴ Rozporządzenie Rady (WE) nr 834/2007 z dnia 28 czerwca 2007 r. w sprawie produkcji ekologicznej i znakowania produktów ekologicznych (Dz. Urz. UE L 189 z 20.07.2007, z późn. zm.).

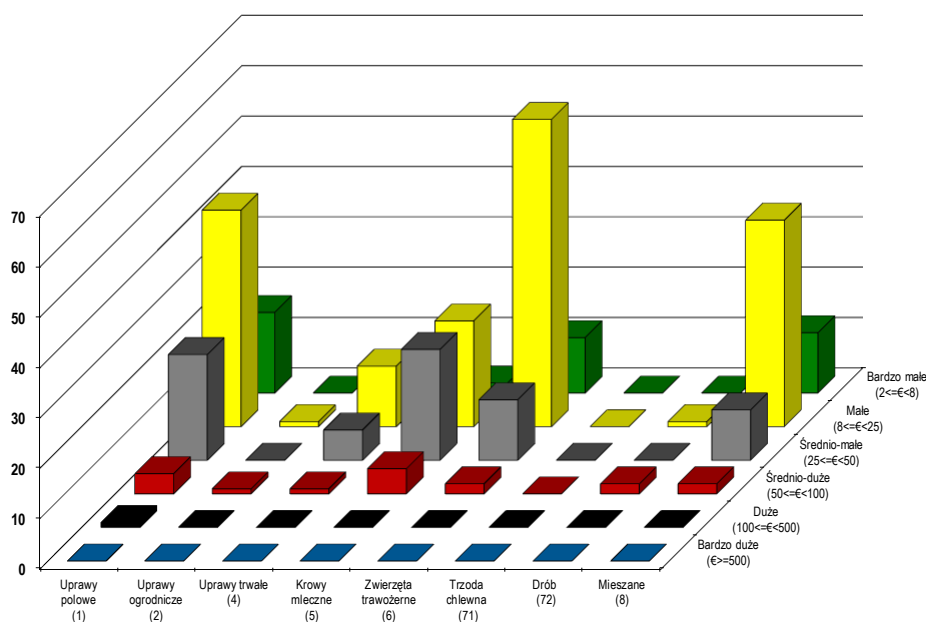

1. Analiza rozkładów liczebności gospodarstw ekologicznych w próbie Polskiego FADN

Bieżący rozdział zawiera analizę rozkładu gospodarstw ekologicznych znajdujących się w próbie Polskiego FADN, dokonanej według dwóch klasyfikacji zdefiniowanych Wspólnotową Typologią Gospodarstw Rolnych⁵: wielkości ekonomicznej⁶ i typu rolniczego. Rozkład gospodarstw prezentuje Wykres 2.1-1.

W 2016 roku gospodarstwa ekologiczne (stosujące tylko ekologiczne metody produkcji) reprezentowane były w większości przez cztery typy produkcji: polowy, krowy mleczne i zwierzęta trawożerne oraz mieszane. Należało do nich odpowiednio 85, 50, 86 i 65 gospodarstw. Stanowiło to 91,0% łącznej liczby ekologicznych gospodarstw uczestniczących w Polskim FADN. Nielicznie wystąpiły gospodarstwa należące do typu drób i uprawy ogrodnicze, odpowiednio 3 i 2 gospodarstwa. Pod względem wielkości ekonomicznej przeważały gospodarstwa małe, czyli od 8 do 25 tys. euro SO (57,5%), których było 180. Tylko jedno gospodarstwo było w klasie „duże” (patrz: Wykres 2.1-1).

Wykres 2.1-1 Rozkład liczebności gospodarstw rolnych według typów rolniczych oraz klas wielkości ekonomicznej w próbie Polskiego FADN

⁵ Commission Regulation (EC) 1242/2008: of 8 December 2008 establishing a Community typology for agricultural holdings oraz Commission Regulation (EC) 867/2009: of 21 September 2009 amending and correcting Regulation (EC) Nr 1242/2008 establishing a Community typology for agricultural holdings.

⁶ Uwaga: W tekście opracowania rozmiary wielkości ekonomicznej wyrażane są w euro, natomiast dla uproszczenia zapisu na wszystkich wykresach rozmiary prezentowane są w tysiącach euro.

2. Analiza Wyników Standardowych

Analizę Wyników Standardowych podzielono na dwie części: w pierwszej zaprezentowano strukturę zasobów ziemi, wielkość pogłównia zwierząt, nakłady pracy oraz wartość Standardowej Produkcji, natomiast w drugiej przeanalizowano wybrane parametry wynikowe. Analizę wykonano dla grup gospodarstw utworzonych według typów rolniczych oraz klas wielkości ekonomicznej.

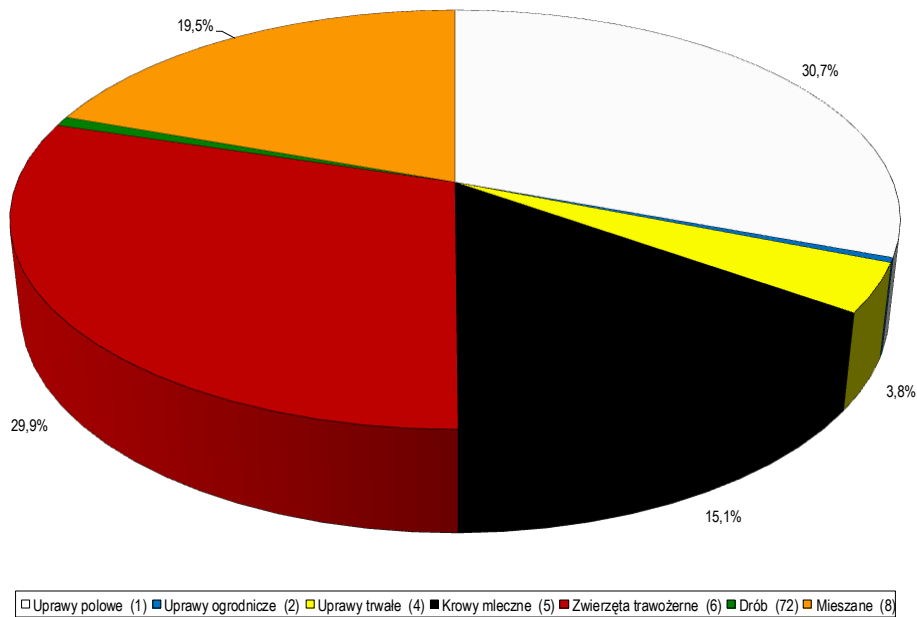
Przedstawione na wykresach kołowych dane strukturalne dotyczą certyfikowanych gospodarstw ekologicznych, prowadzących produkcję w 2016 roku wyłącznie ekologicznymi metodami. W części opisującej wspomniane parametry wynikowe nie opublikowano danych dla gospodarstw należących do typów rolniczych specjalizujących się w uprawach ogrodniczych, chowie drobiu oraz dla gospodarstw o klasie wielkości ekonomicznej od 100 do 500 tys. euro SO. Wynika to z obowiązujących zasad upowszechniania danych FADN, dla grup liczących co najmniej 15 gospodarstw.

2.1. Wyniki Standardowe według typów rolniczych

2.1.1. Potencjał produkcyjny gospodarstw ekologicznych według typów rolniczych

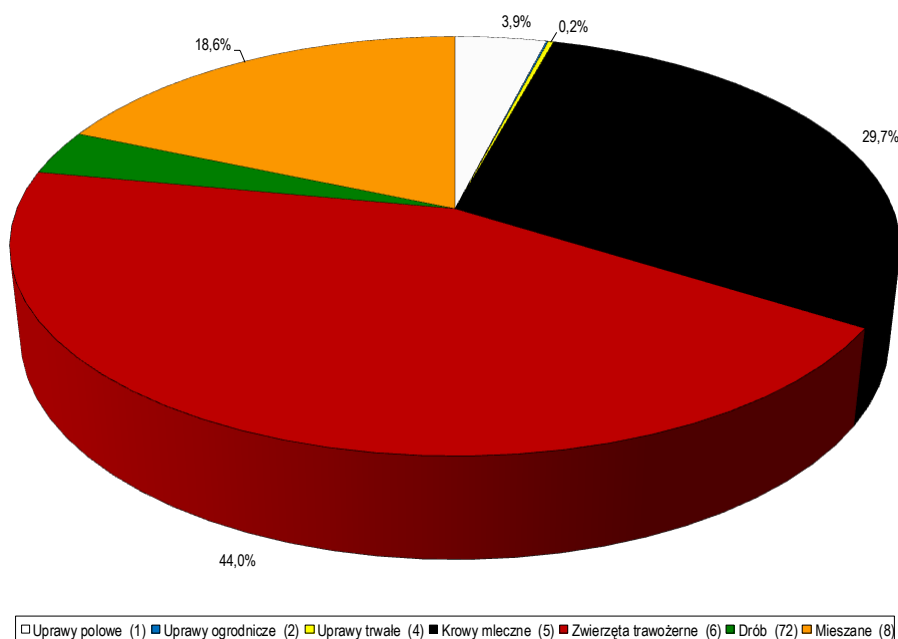
W próbie Polskiego FADN w 2016 roku w gospodarstwach ekologicznych sklasyfikowanych według typów rolniczych po około 30% ziemi należało do gospodarstw specjalizujących się w uprawach polowych i zwierzętach trawożernych. 15,1% użytków rolnych (UR) należało do typu rolniczego krowy mleczne oraz 19,5% do typu mieszanego. Ten mniejszy udział areatu UR tych dwóch typów wynika w znacznej mierze z mniejszej liczby gospodarstw. (patrz: Wykres 2.1-1).

Wykres 2.1-1 Zasoby ziemi w gospodarstwach ekologicznych według typów rolniczych

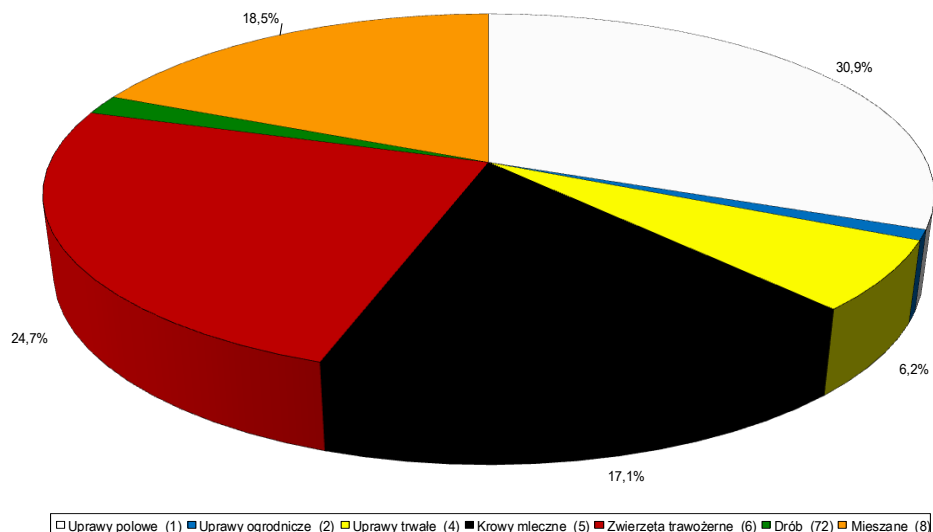
Zwierzęta chowane w gospodarstwach ekologicznych prowadzących rachunkowość w Polskim FADN to głównie bydło. W roku 2016 koncentracja tych zwierząt nastąpiła w typie zwierzęta trawożerne (44,0% pogłowia zwierząt wyrażonego w LU) i krowy mleczne (29,7%). W gospodarstwach mieszanych prowadzących jednocześnie produkcję roślinną i zwierzęcą pogłowia zwierząt stanowiło 18,6% ogółu zwierząt wyrażanych w jednostkach przeliczeniowych LU (patrz: Wykres 2.1-2).

Wykres 2.1-2 Pogłowia zwierząt w gospodarstwach ekologicznych według typów rolniczych (w jednostkach przeliczeniowych LU)

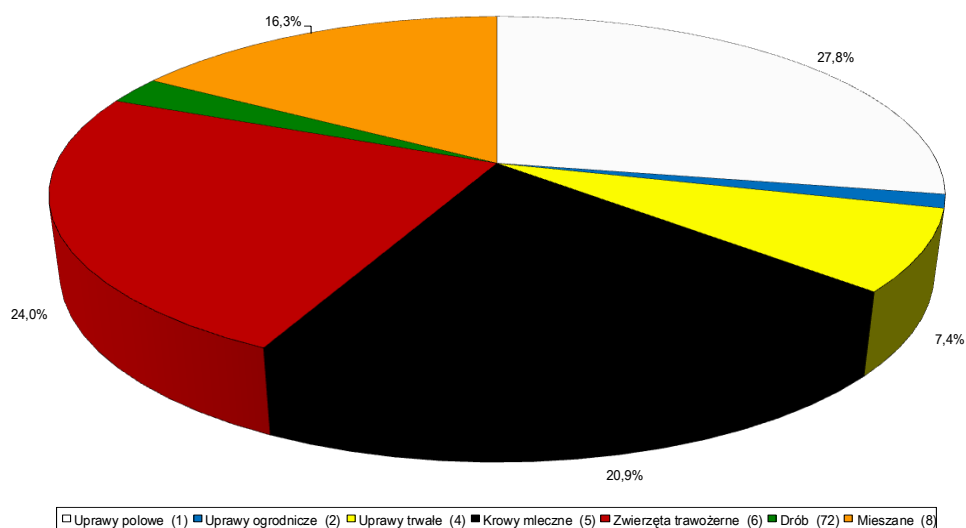
Większość nakładów pracy angażowały gospodarstwa z uprawami polowymi (30,9%). W drugiej kolejności absorbowały je gospodarstwa prowadzące chów zwierząt trawożernych (24,7) i po około 17-18% AWU gospodarstwa z produkcją mieszaną i krowami mlecznymi (patrz: Wykres 2.1-3).

Wykres 2.1-3 Nakłady pracy w gospodarstwach ekologicznych według typów rolniczych (w osobach przeliczeniowych - AWU)

Gospodarstwa pięciu typów (uprawy polowe, uprawy trwałe, krowy mleczne, zwierzęta trawożerne, mieszane), których dane są prezentowane, wytworzyły 96,4% Standardowej Produkcji (SO). Największy udział (27,8%) przypadł na gospodarstwa z uprawami polowymi. Następne w kolejności były gospodarstwa prowadzące chów zwierząt systemem wypasowym (24,0%) i krowy mleczne (20,9%). Najmniejszy wkład miały gospodarstwa z uprawami trwałymi 7,4% (patrz: Wykres 2.1-4).

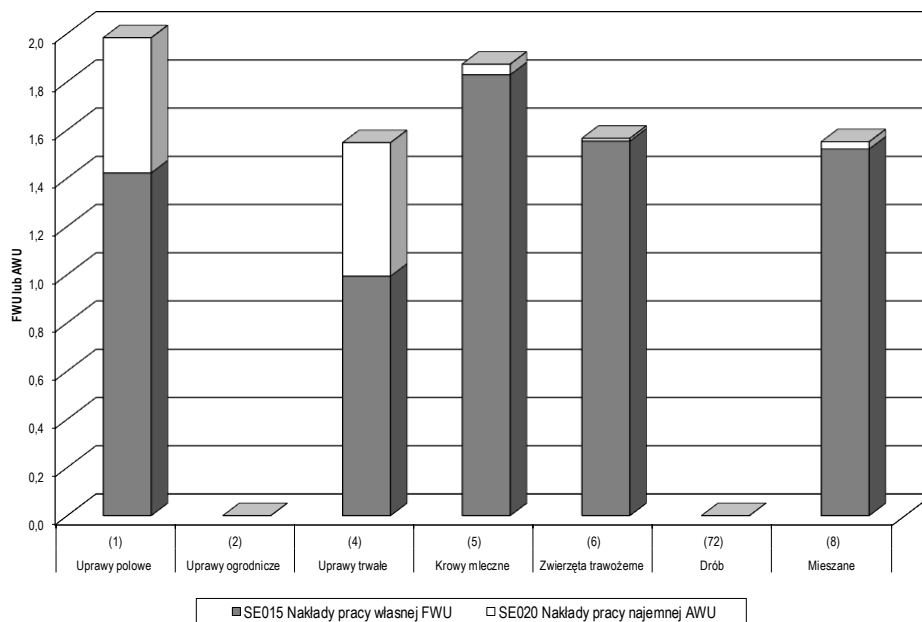
Wykres 2.1-4 Wartość Standardowej Produkcji w gospodarstwach ekologicznych według typów rolniczych

2.1.2. Wyniki działalności gospodarstw ekologicznych według typów rolniczych

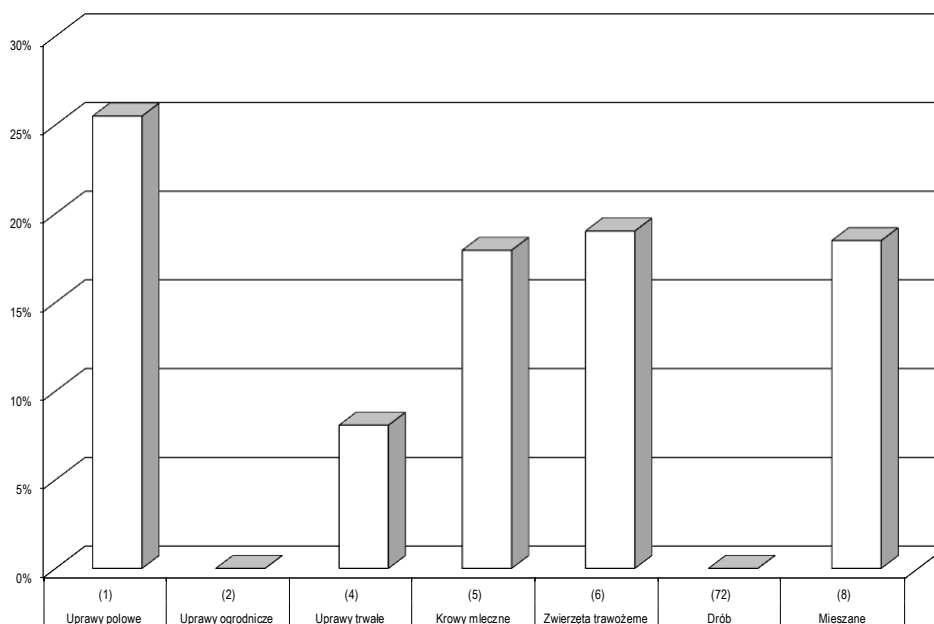
Nakłady pracy w poszczególnych typach rolniczych wahały się od około 1,6 do prawie 2,0 jednostek przeliczeniowej pracy (AWU). Najwyższe średnie nakłady pracy poniesiono w gospodarstwach specjalizujących się w uprawach polowych oraz produkcji mleka krowiego. W pozostałych trzech typach rolniczych ogół poniesionych nakładów pracy był porównywalny – około 1,5 AWU. Z najmniejszej siły roboczej korzystano głównie w gospodarstwach polowych i z uprawami trwałymi. W gospodarstwach z uprawami trwałymi praca najemna stanowiła ponad 1/3 łącznych nakładów pracy (patrz: Wykres 2.1-5), a w typie uprawy polowe około 28%. W znikomym stopniu korzystano z pracy najemnej w pozostałych typach rolniczych.

Wykres 2.1-5 Wielkość i struktura nakładów pracy w przeliczeniu na gospodarstwo według typów rolniczych

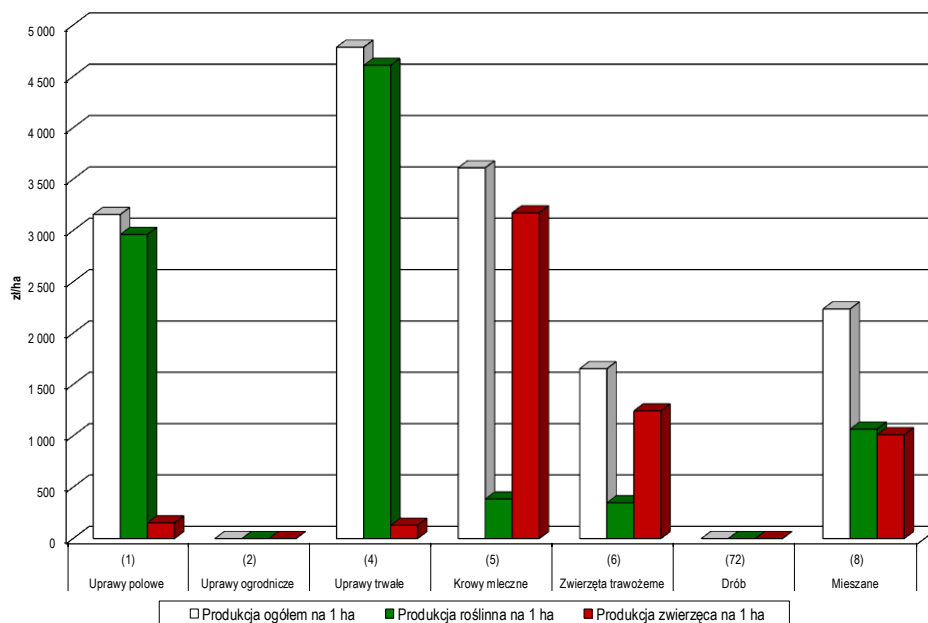
Rolnicy użytkowali głównie własną ziemię. Najwięcej gruntów dodzierżawiano w gospodarstwach z produkcją polową (około 25%). W najmniejszym stopniu korzystali z tego gospodarstwa z uprawami trwałymi – ziemia obca stanowiła tu około 8% obszaru całkowitych użytków rolnych (patrz: Wykres 2.1-6).

Wykres 2.1-6   **Udział dodzierżawionych użytków rolnych w całkowitej powierzchni użytków rolnych gospodarstwa według typów rolniczych**

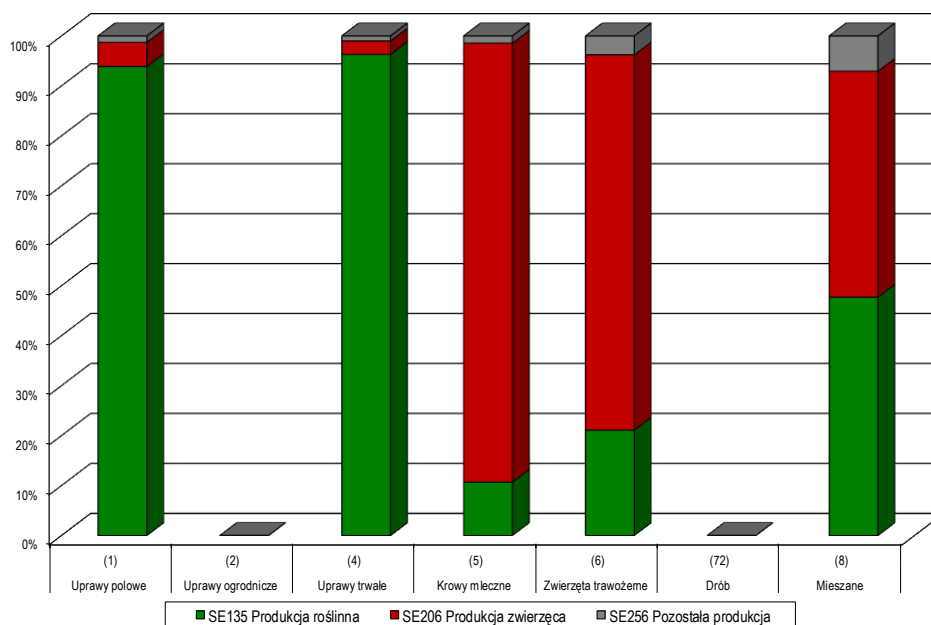
Najwyższą produktywnością ziemi charakteryzowały się gospodarstwa wyspecjalizowane w uprawach trwałych. Produkcja ogółem osiągnęła tu 4 800 zł/ha UR, w tym produkcja roślinna 4 700 zł/ha UR (patrz: Wykres 2.1-7). Podobnie w uprawach polowych produkcja roślinna stanowiła główny składnik produkcji ogółem i była na poziomie bliskim produkcji ogółem (około 3 000 zł/ha UR). Pod względem wielkości produkcji ogółem na 1 ha UR drugą pozycję zajęły gospodarstwa mleczne z wynikiem 3 500 zł, z czego wartość produkcji zwierzęcej była na poziomie około 3 100 zł/ha UR. Najstąbiej pod względem produktywności ziemi wypadły gospodarstwa prowadzące chów zwierząt trawozernych; wartość produkcji ogółem na 1 ha wynosiła około 1 500 zł, w tym zwierzęcej około 1 200 zł. Produkcję ogółem w gospodarstwach typu mieszanego w podobnym stopniu tworzyła produkcja roślinna i zwierzęca – po około 1 000 zł/ha UR.

Wykres 2.1-7 Produkcja w zł na 1 ha użytków rolnych według typów rolniczych

W działalności gospodarstw z uprawami trwałymi oraz polowymi co najmniej 90% wartości produkcji wytworzono w ramach produkcji roślinnej. Prawie połowę (48%) stanowiła produkcja roślinna w gospodarstwach z produkcją mieszaną, a około 45% produkcja zwierzęca. W gospodarstwach specjalizujących się w chowie zwierząt przeważała produkcja zwierzęca – stanowiła 88% w gospodarstwach mlecznych i 75% w gospodarstwach prowadzących chów zwierząt trawożernych. Niewielkie było znaczenie produkcji pozostałej⁷ w produkcji ogółem we wszystkich grupach gospodarstw (patrz: Wykres 2.1-8).

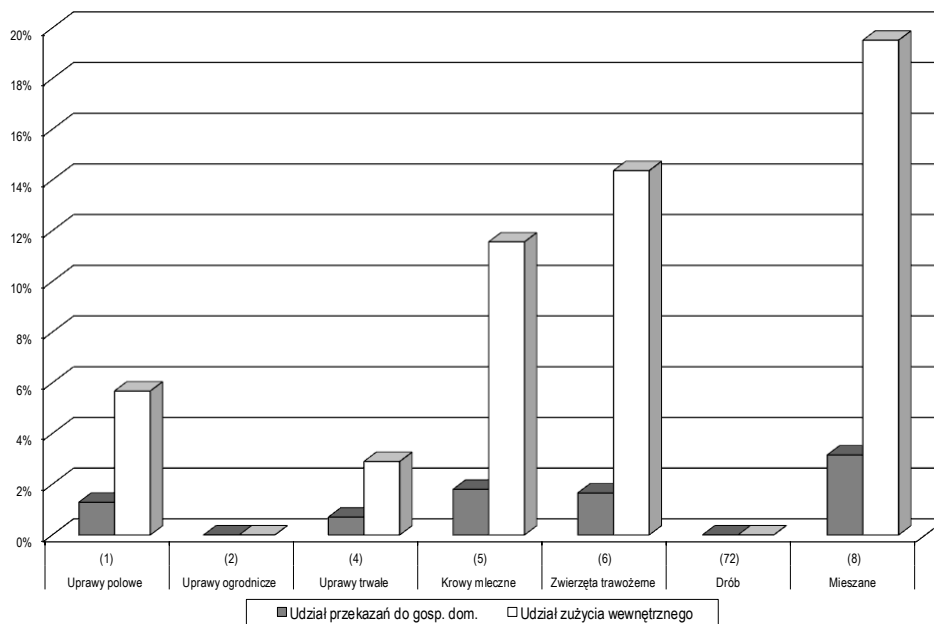
⁷ Do pozostałej produkcji (SE256) zaliczamy: czynsz za wydzierżawioną ziemię w stanie gotowym do siewu, przychody z okazjonalnego przekazania powierzchni paszowej, produkty z lasu, świadczenie usług, wynajem sprzętu, odsetki od aktywów obrotowych niezbędnych do bieżącego funkcjonowania gospodarstwa rolnego, przychody z agroturystyki, przychody dotyczące wcześniejszych lat obrotowych, pozostałe produkty i przychody.

Wykres 2.1-8   Struktura produkcji ogółem według typów rolniczych

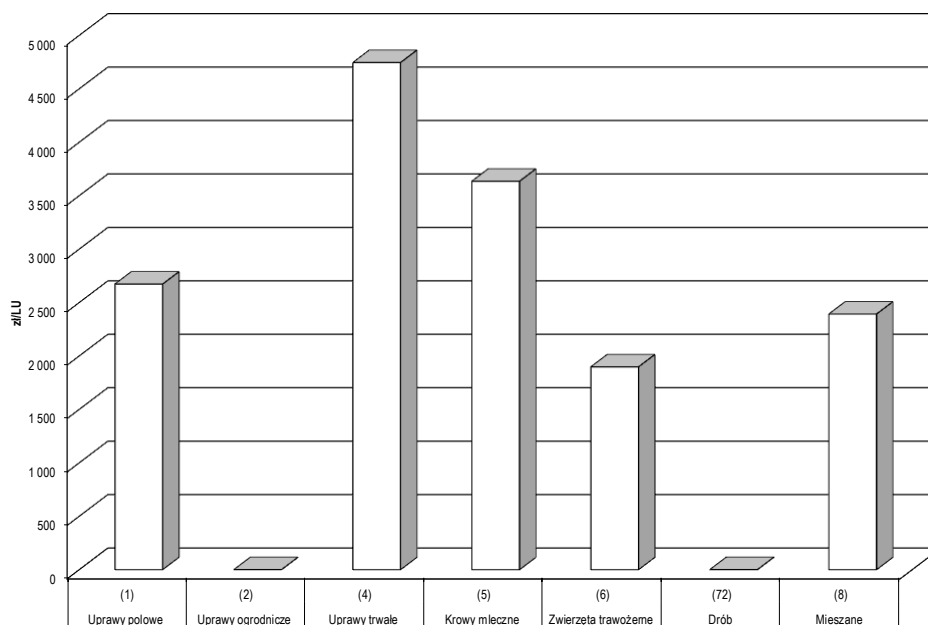
Część wytworzonych produktów roślinnych i zwierzęcych w gospodarstwie rolnym bywa przekazywana do działalności operacyjnej oraz na potrzeby rodziny. Ekologiczne metody produkcji wymagają zastosowania ekologicznego materiału do produkcji, który pochodzi głównie z własnego gospodarstwa, zwłaszcza nasiona i pasze dla zwierząt. Najwięcej – blisko 20% wartości produkcji ogółem przeznaczono na zużycie wewnętrzne w gospodarstwach z produkcją mieszaną. Na potrzeby gospodarstw specjalizujących się w chowie zwierząt systemem wypasowym zużyto 11,5% produkcji w typie krowy mleczne i 14,3% w typie zwierzęta trawożerne. Przekazywanie produktów z własnego gospodarstwa na potrzeby rodziny stanowiło średnio około 1-3% w poszczególnych typach rolniczych (patrz: Wykres 2.1-9).

Wykres 2.1-9   Udział przekazania produktów do gospodarstwa domowego oraz zużycia wewnętrznego w produkcji ogółem według typów rolniczych

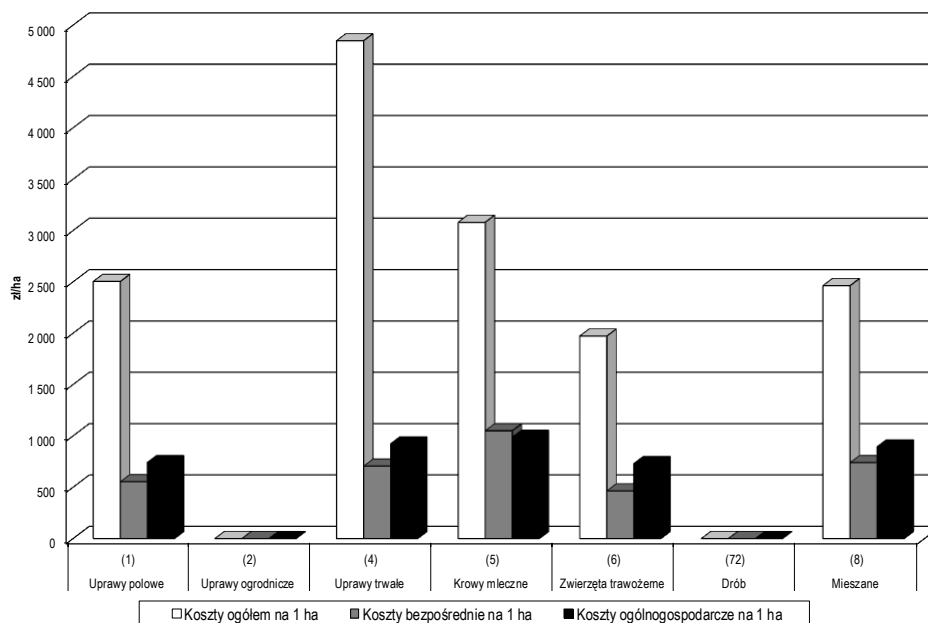

Wartość produkcji zwierzęcej w przeliczeniu na 1 LU była dość zróżnicowana wśród pięciu opisywanych typów rolniczych. Teoretycznie powinna być najwyższa w gospodarstwach specjalizujących się w chowie zwierząt. Tymczasem najwyższa była w gospodarstwach z uprawami trwałymi i wynosiła około 4 500 zł/LU. Jest to wynik przypadkowy, gdyż w tych gospodarstwach zwierzęta występowały w bardzo małej skali (średnio 0,4 LU na gospodarstwo) i wystąpienie wysokiej produkcji zwierzęcej po przeliczeniu na jednostkę LU spowodowało wysoki wynik jednostkowy (patrz: Wykres 2.1-10). Produktywność zwierząt w gospodarstwach specjalizujących się w chowie zwierząt również była rozbieżna. W gospodarstwach mlecznych wynosiła 3 500 zł, a w typie zwierzęta trawożerne 1 900 zł/LU. Wyniki dla gospodarstw prowadzących chów zwierząt systemem wypasowym wskazują na dużą ekstensywność produkcji w tych jednostkach.

Wykres 2.1-10 Produkcja zwierzęca w zł na 1 LU według typów rolniczych

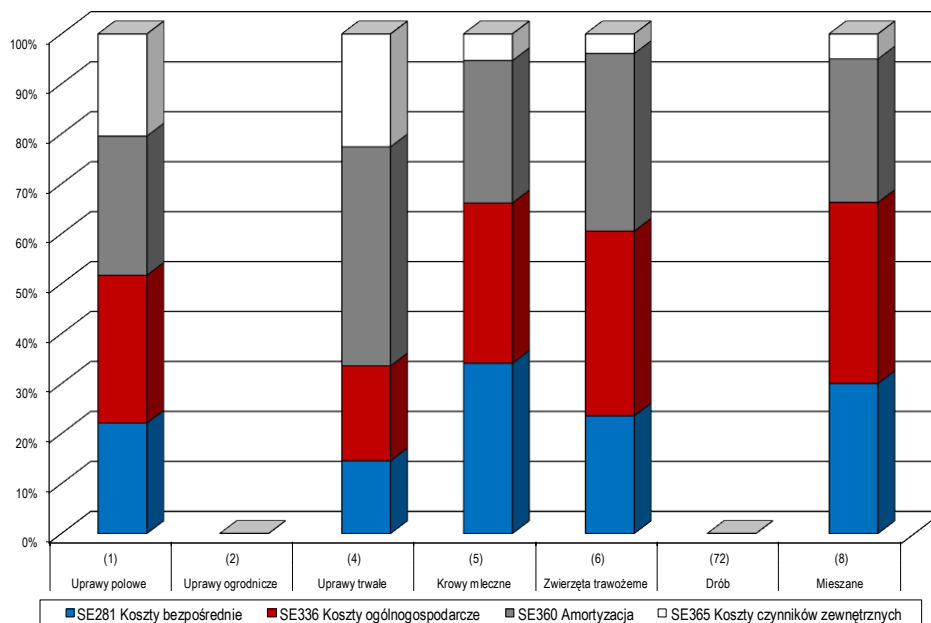
W opisywanych typach rolniczych koszty ogółem poniesione na 1 ha UR były szczególnie wysokie w przypadku upraw trwałych i wynosiły 4 865 zł. W gospodarstwach z uprawami polowymi i z produkcją mieszaną koszty ogółem oscylowały wokół kwoty 2 500 zł (patrz: Wykres 2.1-11). Znaczne różnice istniały w kosztach produkcji mlecznej i bydła opasowego. W typie krowy mleczne na 1 ha UR wydatkowano na ten cel prawie 3 100 zł, a w typie zwierzęta trawożerne niespełna 2 000 zł. Istotnym składnikiem kosztów ogółem są koszty bezpośrednio, decydujące o poziomie produkcji. Jak widać na Wykresie 2.1-11 w gospodarstwach Polskiego FADN kształtowały się one bardzo nisko. Za wyjątkiem typu krowy mleczne wynosiły one około 500 zł/ha UR; w produkcji mlecznej było to około 2-krotnie więcej. Na nieco wyższym poziomie ukształtowały się koszty ogólnogospodarcze w poszczególnych typach rolniczych, ale również nie przekroczyły poziomu 1 000 zł.

Wykres 2.1-11 Koszty produkcji w zł na 1 ha użytków rolnych według typów rolniczych

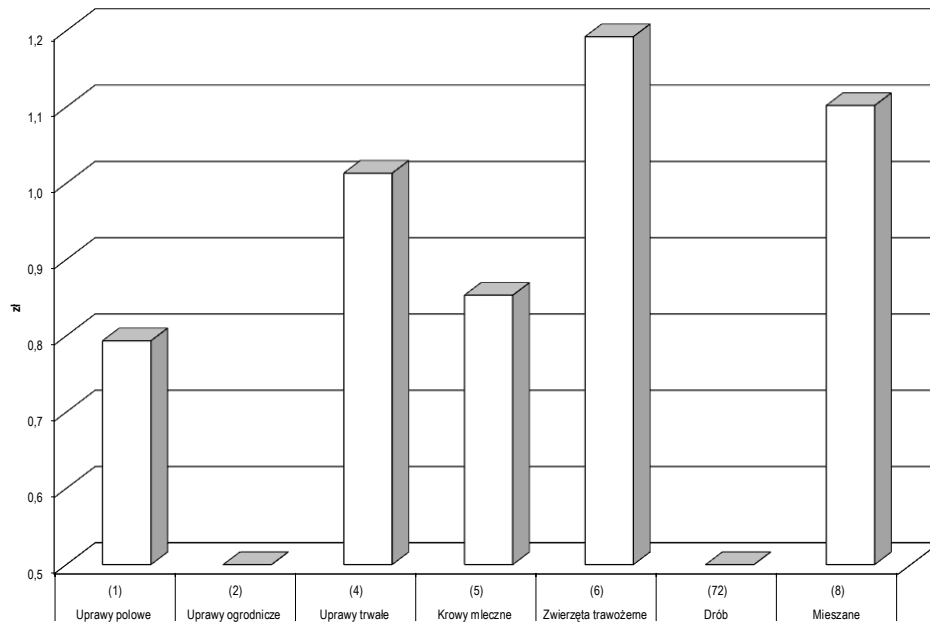
Dla gospodarstw ekologicznych uczestniczących w Polskim FADN charakterystyczny jest niski udział kosztów bezpośrednich w kosztach ogółem, poniesionych na środki plonotwórcze. Najwięcej tj. prawie 34% koszty te stanowiły w strukturze kosztów ogółem gospodarstw mlecznych i blisko 30% w typie mieszanym. Najmniejszy ich udział (14,5%) był w gospodarstwach zajmujących się uprawami trwałymi, w których również koszty ogólnogospodarcze stanowiły najmniej (19,0% kosztów ogółem). Największy udział w gospodarstwach z uprawami trwałymi stanowiła amortyzacja (prawie 44%). Jest to jednak cecha gospodarstw zajmujących się uprawami trwałymi, gdyż podobny udział amortyzacji miał miejsce w przypadku gospodarstw indywidualnych Polskiego FADN, czy też w regionach. Wynika to zapewne z faktu, że w przypadku gospodarstw z uprawami trwałymi są amortyzowane sady oprócz innych środków trwałych.

W pozostałych typach rolniczych koszty ogólnogospodarcze wynosiły powyżej 30% wartości kosztów ogółem, natomiast koszty amortyzacji były w granicach 28-35%. Koszty zaangażowania obcych czynników produkcji ponosiły przede wszystkim gospodarstwa z uprawami polowymi i trwałymi, w których stanowiły około 20-22%. (patrz: Wykres 2.1-12).

Wykres 2.1-12 Struktura kosztów ogółem według typów rolniczych

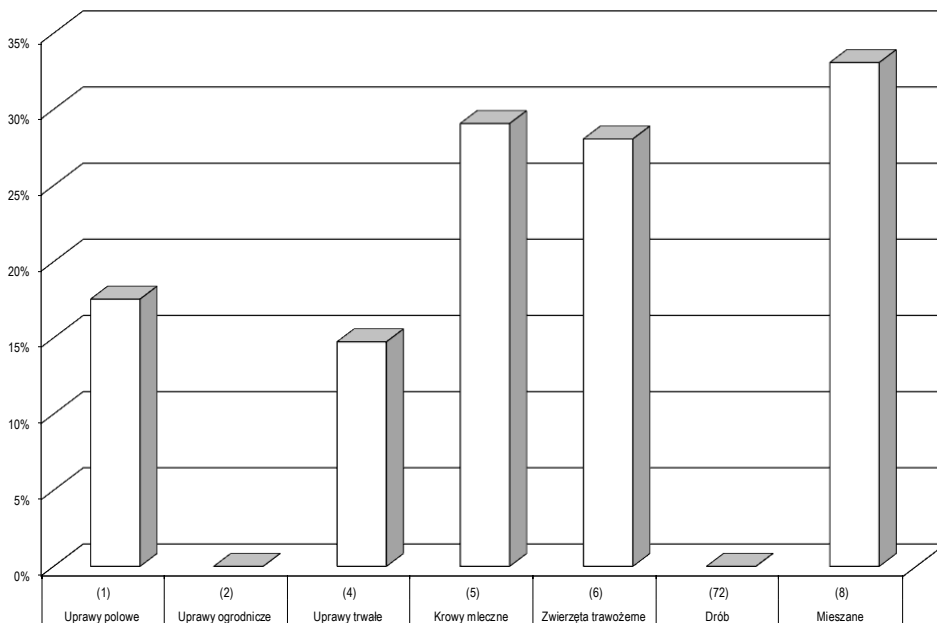
Efektywność produkcji (bez dopłat) charakteryzuje koszt wytworzenia 1 zł produkcji ogółem. W roku 2016 wartość produkcji przewyższającą poniesione koszty ogółem uzyskano tylko w dwóch typach rolniczych, tj. uprawy polowe i krowy mleczne. Koszt wytworzenia 1 zł produkcji wynosił odpowiednio 0,79 zł i 0,85 zł. Jak wskazuje Wykres 2.1-13 gospodarstwa z uprawami trwałymi zdołały tylko zrównoważyć wartość uzyskanej produkcji poniesione koszty. Natomiast straty z tytułu produkcji poniesiono w gospodarstwach z uprawami mieszanymi i chowem zwierząt trawożernych. Wytworzenie 1 zł produkcji kosztowało odpowiednio 1,10 zł i 1,19 zł (patrz: Wykres 2.1-13).

Wykres 2.1-13 Koszt wytworzenia 1 zł produkcji ogółem według typów rolniczych

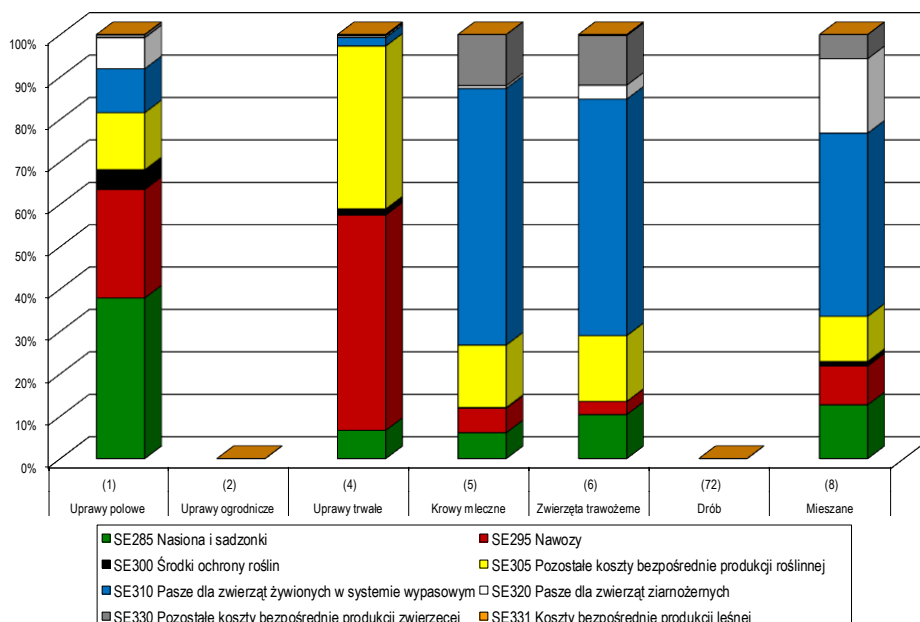
Udział kosztów bezpośrednich w wartości produkcji gospodarstw ekologicznych wahał się około 15 do 33%. Najniższe wartości dotyczyły gospodarstw roślinnych, czyli z uprawami trwałymi i polowymi. Natomiast blisko 30-procentowy udział kosztów bezpośrednich w wartości produkcji zaznaczył się w gospodarstwach o specjalizacji zwierzęcej (mleczne i trawożerne) oraz powyżej tego progu w gospodarstwach mieszanych (patrz: Wykres 2.1-14).

Wykres 2.1-14 Relacja kosztów bezpośrednich do produkcji ogółem według typów rolniczych

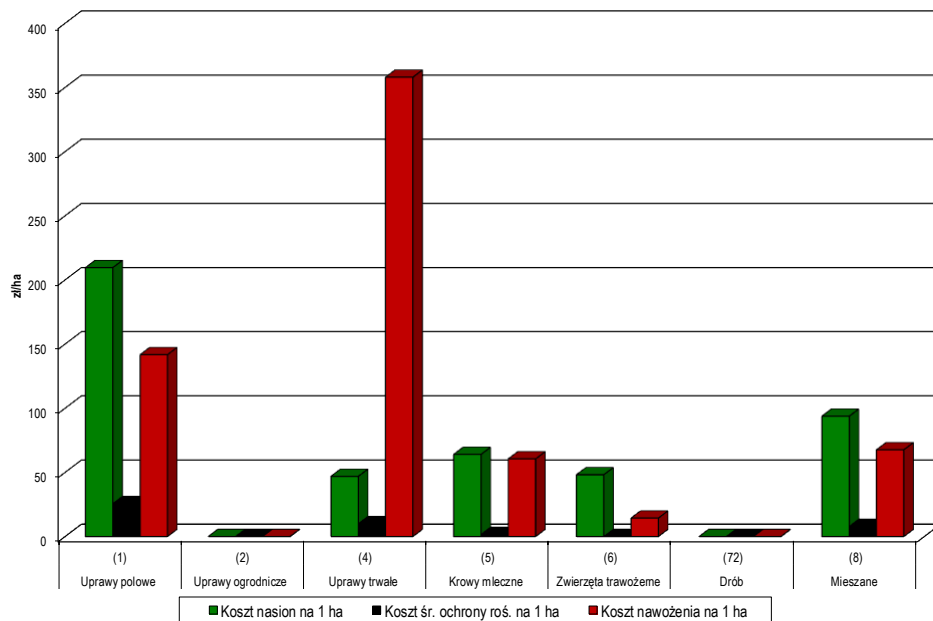
Jak wskazuje Wykres 2.1-15 struktura kosztów bezpośrednich jest zróżnicowana w poszczególnych typach rolniczych w zależności od kierunku produkcji. W przypadku upraw polowych najczęściej stanowiły koszty materiału siewnego – ponad 30%. Z kolei w uprawach trwałych największy był udział kosztów nawożenia (51%). W gospodarstwach o specjalizacji zwierzęcej i mieszanych nawozy stanowiły od kilku do niespełna 10% wartości kosztów bezpośrednich, a w polowych około 26%. Natomiast te w/w 3 grupy gospodarstw wyróżniał wysoki udział kosztu pasz dla zwierząt. Stanowił w przypadku bydła opasowego i mlecznego odpowiednio około 56 i 60%, a w typie mieszanym około 43%. W gospodarstwach z produkcją mieszaną 17,6% kosztów bezpośrednich stanowiły koszty pasz dla zwierząt ziarnożernych; niewielki ich udział zaznaczył się także w typie uprawy polowe i zwierzęta trawożerne.

Wykres 2.1-15 Struktura kosztów bezpośrednich według typów rolniczych

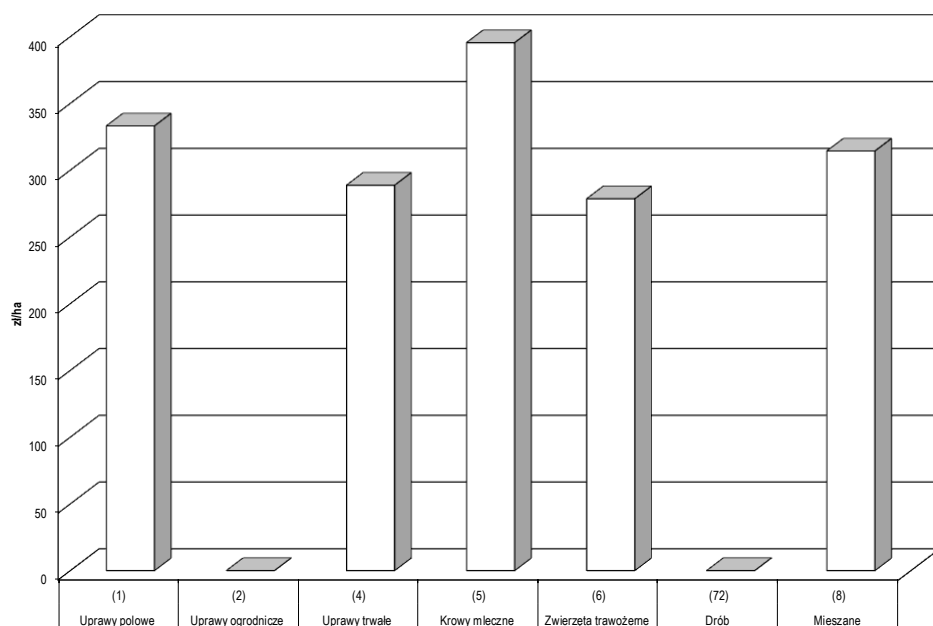
○ wydajności produkcji, zwłaszcza roślinnej, decydują w dużym stopniu nakłady zastosowanych plonotwórczych środków produkcji. Dla gospodarstw ekologicznych Polskiego FADN charakterystyczny jest niski poziom zużycia nawozów i środków ochrony roślin. Przekłada się to na niskie obciążenie kosztami tych środków w przeliczeniu na hektar użytków rolnych. Najwyższy koszt nawożenia i ochrony roślin łącznie wynosił 369 zł na 1 ha UR w typie uprawy trwałe i 168 zł w uprawach polowych. Około 60-75 zł na hektar wydano na te środki w gospodarstwach mlecznych i mieszanych, a tylko 14 zł w przypadku chowu zwierząt trawożernych (patrz: Wykres 2.1-16).

Wykres 2.1-16 Koszty nawożenia, środków ochrony roślin i nasion na 1 ha użytków rolnych według typów rolniczych

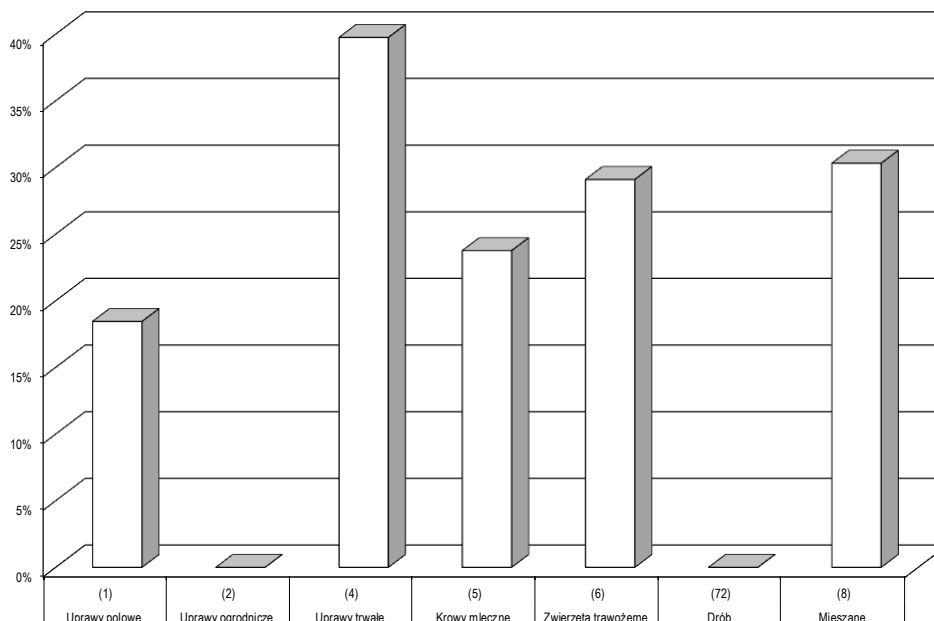
Wykres 2.1-17 ilustruje koszt energii poniesiony na jednostkę powierzchni użytków rolnych. Pojęcie energii obejmuje w tym wypadku energię elektryczną i paliwa. Najwyższe koszty tego rodzaju poniesiono w gospodarstwach specjalizujących się w produkcji mleka (blisko 400 zł/ha). W przypadku pozostałych typów koszty energii wynosiły od około 280 do około 330 zł/ha. Jak wskazuje wykres najniższe koszty dotyczyły typu zwierzęta trawożerne (patrz: Wykres 2.1-17).

Wykres 2.1-17 Koszty energii elektrycznej i paliw na 1 ha użytków rolnych według typów rolniczych

W 2016 roku pod względem udziału amortyzacji w wartości dodanej brutto wyróżniły się gospodarstwa z uprawami trwałymi – było to prawie 40%. Najmniej wartość amortyzacji ważyła w wartości dodanej brutto w gospodarstwach polowych – około 18%. W pozostałych trzech typach rolniczych stanowiła od około 24 do 30% (patrz: Wykres 2.1-18).

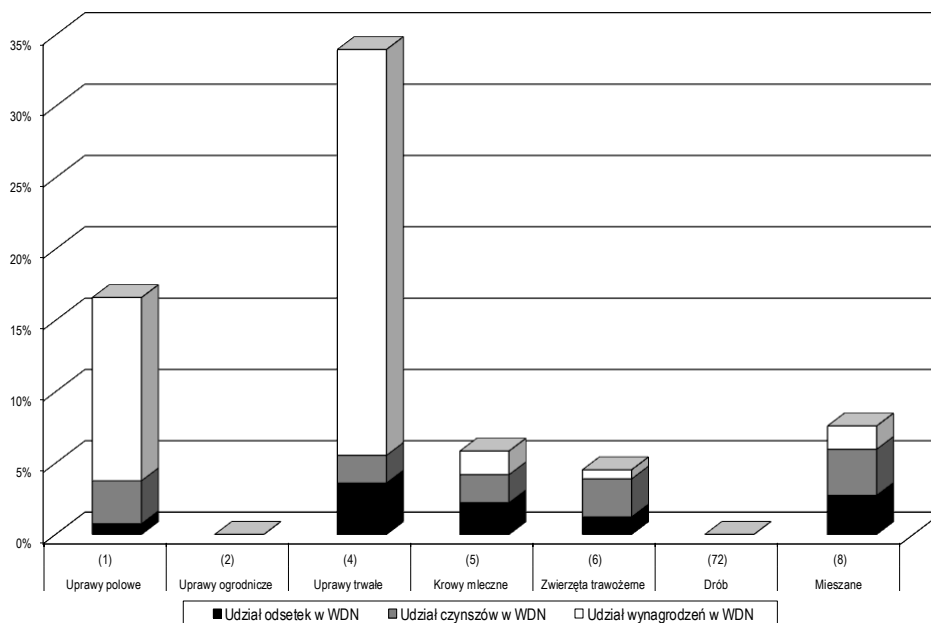
Wykres 2.1-18 Udział amortyzacji w wartości dodanej brutto według typów rolniczych

Wartość dodana netto (WDN) stanowi opłatę za wykorzystane do działalności wszystkie czynniki produkcji, własne i obce. Im mniejsze obciążenie obcymi czynnikami wytwórczymi tym wartość dodana jest bliższa wartości dochodu z rodzinnego gospodarstwa rolnego. Wśród badanych gospodarstw ekologicznych w 2016 roku obce środki produkcji wykorzystano w największym stopniu w typach uprawy trwałe i polowe (patrz: Wykres 2.1-12). W konsekwencji w tych gospodarstwach udział kosztów czynników zewnętrznych w wartości dodanej netto wynosił odpowiednio 34% i około 17%. W pozostałych typach rolniczych udział tego kosztu nie przekroczył 8%. Najbardziej obciążającym składnikiem kosztów czynników zewnętrznych w gospodarstwach z uprawami trwałymi i polowymi były koszty pracy najemnej. W typie uprawy trwałe stanowiły około 28% wartości dodanej netto (patrz: Wykres 2.1-19). Udział wartości czynszów dzierżawnych za ziemię i odsetek w wartości dodanej netto był w badanych grupach na poziomie kilku procent.

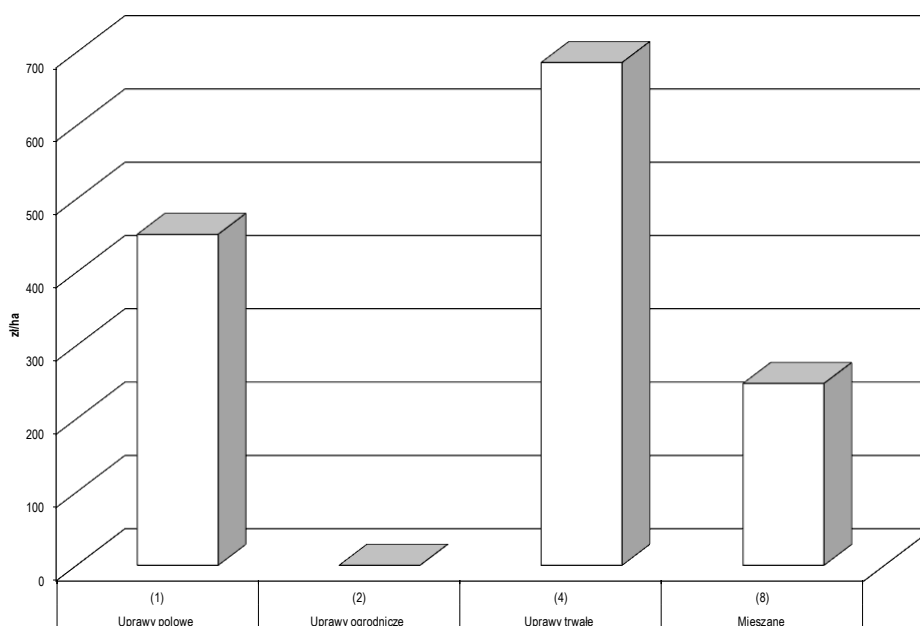

Wykres 2.1-19   **Udział kosztów czynników zewnętrznych w wartości dodanej netto według typów rolniczych**

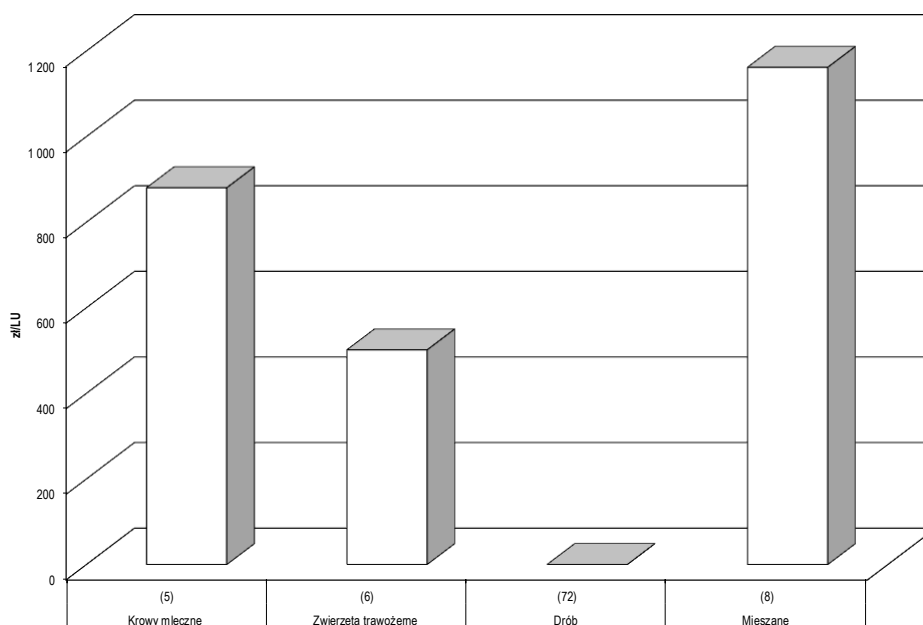
Zróżnicowanie struktury produkcji roślinnej w gospodarstwach nastawionych na uprawy roślinne miało odzwierciedlenie w wartości kosztów bezpośrednich produkcji roślinnej na 1 ha użytków rolnych (patrz: Wykres 2.1-20). Najwyższe koszty bezpośrednie poniesiono w gospodarstwach z uprawami trwałymi (686 zł); w gospodarstwach polowymi wynosiły one średnio 452 zł/ha i 248 zł w gospodarstwach mieszanych.

Wykres 2.1-20   **Koszty bezpośrednie produkcji roślinnej na 1 ha według typów rolniczych**

Jednostkowe koszty bezpośrednie produkcji zwierzęcej podobnie jak w przypadku produkcji roślinnej były dość niskie. Najwyższy był koszt chowu zwierząt w gospodarstwach z działalnością mieszaną – 1 162 zł/LU. W typie krowy mleczne te koszty ukształtowały się na poziomie 880 zł/LU i tylko 501 zł w typie zwierzęta trawożerne. Koszty bezpośrednie produkcji zwierzęcej to głównie koszty pasz. Przytoczone dane wskazują na dużą ekstensywność produkcji zwierzęcej. Prawdopodobne jest, że w gospodarstwach istniały niedobory paszowe, związane z występującą w 2016 roku suszą w okresie letnim, co uniemożliwiło wyprodukowanie odpowiedniej ilości paszy, a także jej zakup. Z kilkuletnich doświadczeń Polskiego FADN wynika też, że w przypadku wielu badanych gospodarstwach ekologicznych było wypasane jest na gorszej jakości pastwiskach niż w gospodarstwach konwencjonalnych. (patrz: Wykres 2.1-21).

Wykres 2.1-21 Koszty bezpośrednie produkcji zwierzęcej na 1 LU według typów rolniczych

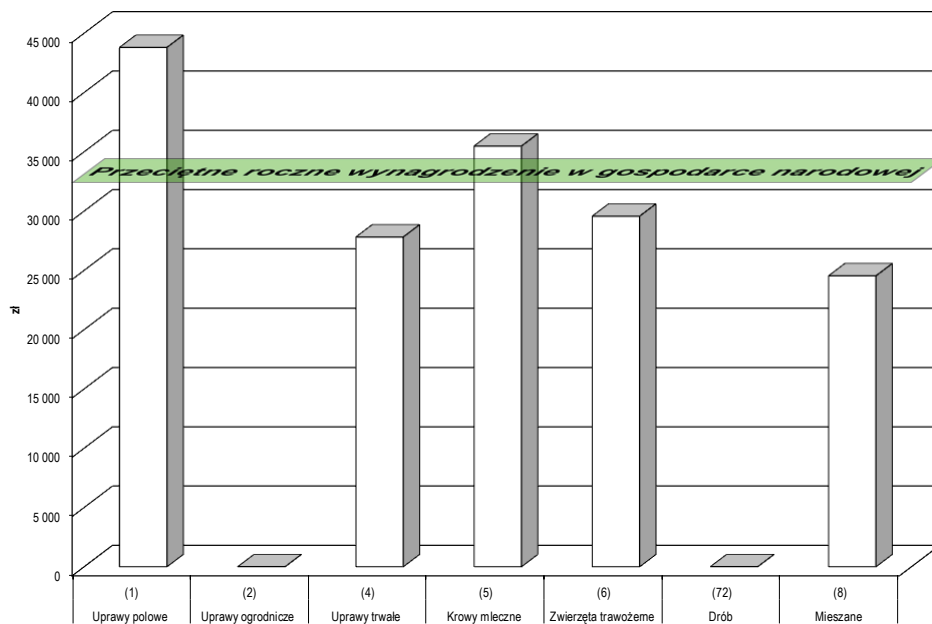

Na Wykres 2.1-22 przedstawiono wartość dodaną netto w przeliczeniu na osobę pełnozatrudnioną ogółem według typów rolniczych. W 2016 roku w gospodarstwach specjalizujących się w uprawach polowych i krowach mlecznych średnia wartość tego wskaźnika była wyższa niż przeciętne roczne wynagrodzenie netto w gospodarce narodowej⁸. W pozostałych trzech typach rolniczych była ona znacznie poniżej tego progu. Najniżej ukształtowała się w gospodarstwach mieszanych, na poziomie około 10 tys. zł niższym niż średnie wynagrodzenie netto w gospodarce narodowej.

⁸ Wartość dodana netto jest nadwyżką stanowiącą opłatę za zaangażowanie czynników wytwórczych bez względu na to kto jest ich właścicielem. Dochód z rodzinnego gospodarstwa rolnego stanowi opłatę za zaangażowanie do działalności gospodarstwa rolnego czynników wytwórczych stanowiących własność rodziny rolniczej.

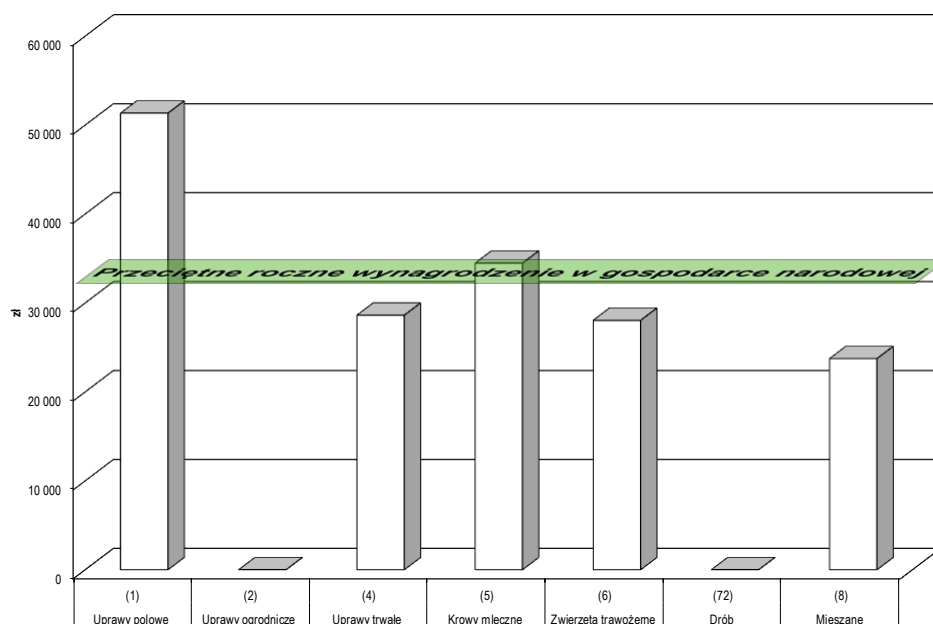
Przeciętne roczne wynagrodzenie netto w gospodarce narodowej = 33 135 zł w 2016 r. Szacunek własny, na podstawie danych GUS.

Wykres 2.1-22 Wartość dodana netto na osobę pełnozatrudnioną w porównaniu z przeciętnym rocznym wynagrodzeniem netto w gospodarce narodowej według typów rolniczych

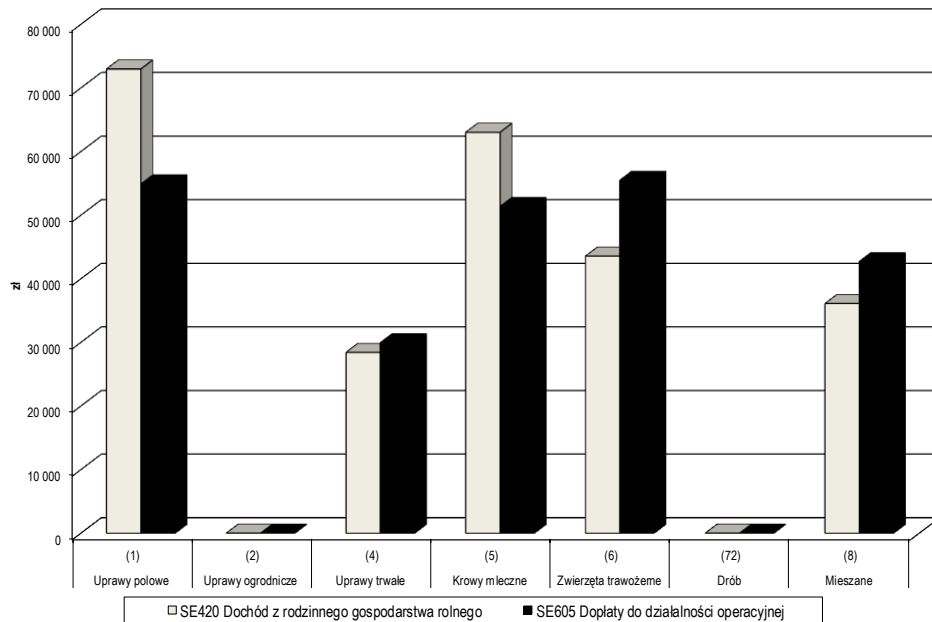
Wykres 2.1-23 przedstawia dochód z rodzinnego gospodarstwa rolnego (DzRGR) według typów rolniczych w przeliczeniu na osobę pełnozatrudnioną rodziny rolnika (FWU). Zestawienie to uwzględnia tylko dane z tych gospodarstw, w których wystąpiły nakłady pracy nieopłaconej. Jedynie dochód gospodarstw z uprawami polowymi był znacznie wyższy od średniego rocznego wynagrodzenia netto w gospodarce narodowej i wynosił 51 342 zł. W gospodarstwach mlecznych wielkość tej nadwyżki nieco tylko przewyższyła to średnie roczne wynagrodzenie. W pozostałych typach rolniczych DzRGR na FWU był poniżej tego poziomu. W gospodarstwach z uprawami trwałymi i specjalizujących się w chowie zwierząt wypasowych wynosił około 28 tys. zł, a w mieszanych około 24 tys. zł.

Wykres 2.1-23 Dochód z rodzinnego gospodarstwa rolnego (DzRGR) na osobę pełnozatrudnioną rodziny w porównaniu z przeciętnym rocznym wynagrodzeniem netto w gospodarce narodowej według typów rolniczych

○ wielkości dochodu gospodarstw ekologicznych znajdujących się w próbie Polskiego FADN w znacznej mierze decyduje dopływ środków finansowych z tytułu dopłat. Trzeba podkreślić, że prezentowane w Polskim FADN gospodarstwa ekologiczne realizują produkcję ekologiczną na obszarze całego gospodarstwa. Z danych z lat poprzednich wiadomo, że te obiekty dysponowały na ogół słabszymi jakościowo użytkami rolnymi niż porównywane do nich gospodarstwa konwencjonalne. To ogranicza poziom i jakość produkcji rolniczej, a dodatkowo nie sprzyjają temu niskie nakłady środków plonotwórczych. W rezultacie rośnie udział dopłat w tworzeniu dochodu tych gospodarstw. W roku 2016 średni poziom dopłat w gospodarstwach zajmujących się uprawami trwałymi, zwierzętami trawożernymi i mieszanych przekroczył poziom DzRGR, a zatem były to gospodarstwa w których poniesiono straty z produkcji. Część dopłat przeznaczono na pokrycie kosztów produkcji (patrz: Wykres 2.1-24). Lepszą sytuację dochodową miały gospodarstwa z uprawami polowymi i produkcją mleka, w których dopłaty stanowiły w DzRGR odpowiednio 75,2% i 81,0%. Przytoczone dane liczbowe dla wszystkich specjalizacji produkcji wskazują na silne uzależnianie od wsparcia zewnętrznego gospodarstw ekologicznych objętych systemem Polski FADN. Straty poniesione w gospodarstwach trzech typów rolniczych, pomimo wsparcia ze środków publicznych, mogą sygnalizować problemy z utrzymaniem ekologicznego systemu produkcji.

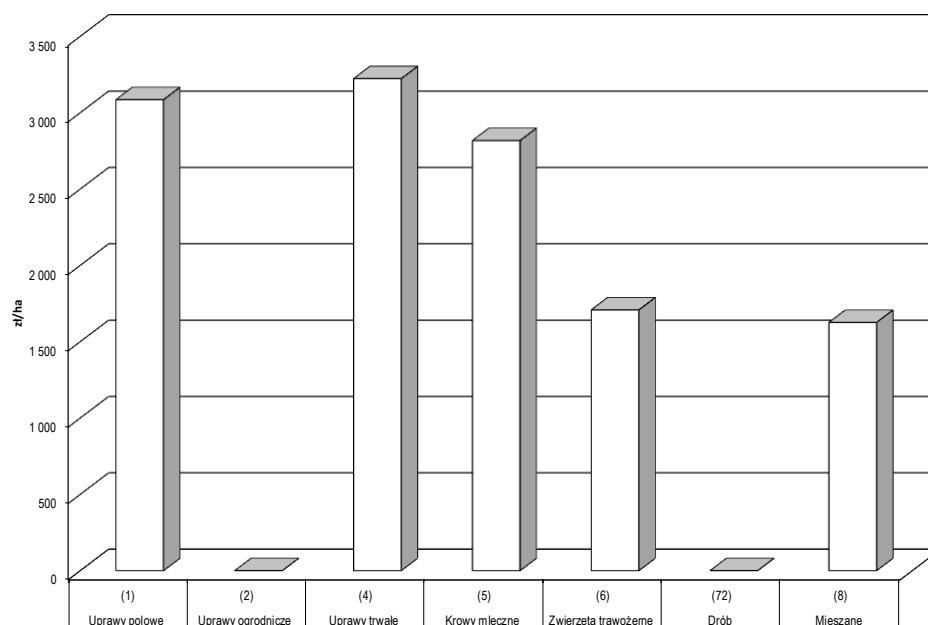
Wykres 2.1-24 Dopłaty do działalności operacyjnej oraz dochód z rodzinnego gospodarstwa rolnego według typów rolniczych

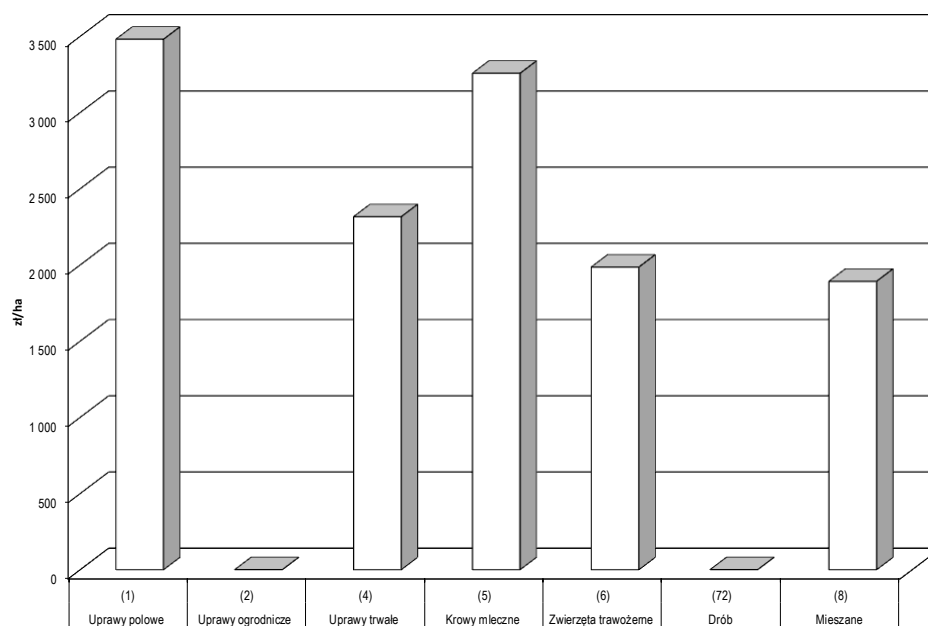
Wartość dodana netto (WDN) na 1 ha UR jest zróżnicowana między typami rolniczymi; podobnie jak i dochód z rodzinnego gospodarstwa rolnego (DzRGR). WDN jest liczona na 1 ha powierzchni użytków rolnych ogółem, a DzRGR na 1 ha powierzchni użytków rolnych własnych. Im wyższy udział ziemi dodzierżawionej tym większe różnice między tymi dwoma wskaźnikami, ponieważ przychody z tytułu użytkowania obcej ziemi znacznie przewyższają koszty dzierżawy. Wynik tych wskaźników zależy jednak przede wszystkim od poziomu nadwyżki ekonomicznej uzyskanej w gospodarstwie i jej zróżnicowania między typami produkcji.

W roku 2016 jedynie gospodarstwa z uprawami trwałymi uzyskały wartość dodaną netto wyższą od DzRGR na jednostkę powierzchni użytków rolnych własnych. DzRGR był niższy o około 900 zł. Na taki rezultat złożyły się dwa czynniki – niewielki udział ziemi dodzierżawionej i wysokie koszty czynników zewnętrznych, które się odejmuje od wartości dodanej netto by otrzymać DzRGR. W pozostałych typach rolniczych DzRGR na 1 ha UR własnych był wyższy niż WDN na 1 ha UR (patrz: Wykres 2.1-25 i Wykres 2.1-26). Najwyższa WDN w uprawach trwałych wynosiła 3 234 zł/ha UR, a najniższa była w gospodarstwach mieszanych (1 625 zł/ha UR). Z kolei najwyższy DzRGR osiągnęły gospodarstwa polowe – 3 492 zł/ha UR własnych, a najniższy gospodarstwa z produkcją mieszaną – 1 890 zł.

Wykres 2.1-25 Wartość dodana netto na 1 ha powierzchni użytków rolnych według typów rolniczych

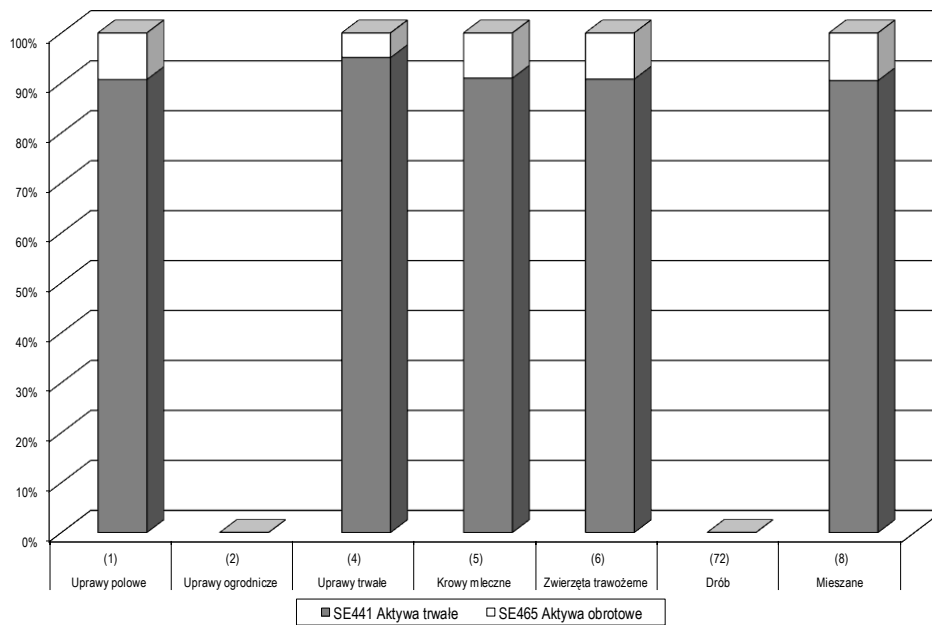
Wykres 2.1-26 Dochód z rodzinnego gospodarstwa rolnego na 1 ha powierzchni własnych użytków rolnych według typów rolniczych

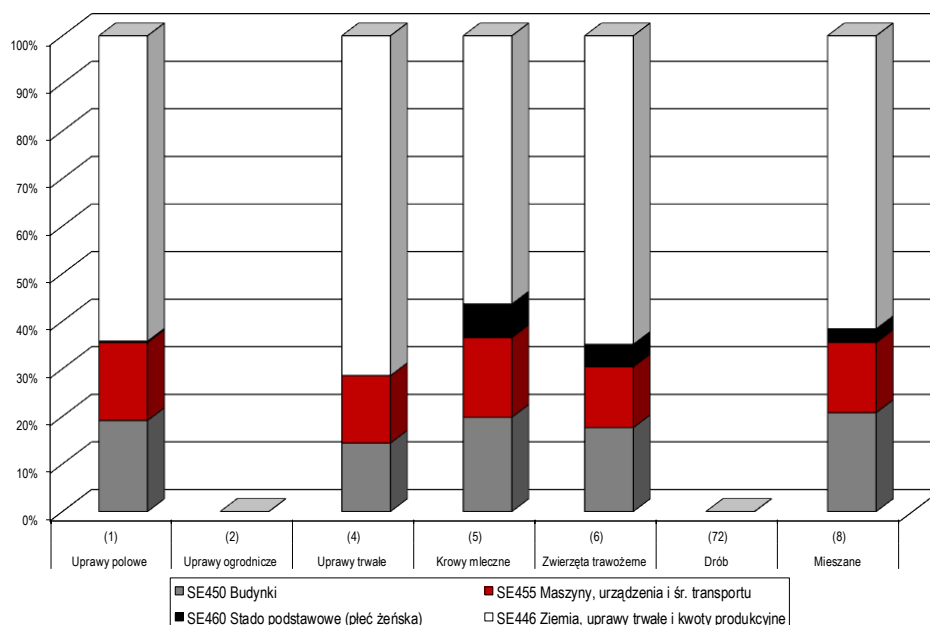
W strukturze aktywów wszystkich typów rolniczych dominowały aktywa trwałe. W gospodarstwach z uprawami trwałymi ich udział stanowił 95,0%, a w pozostałych typach rolniczych oscylował wokół 91%. Zatem poniżej 10% wynosił udział środków obrotowych w strukturze aktywów.

Wysoki udział środków trwałych wynika ze specyfiki urzędzenia gospodarstw rolnych. Aktywa trwałe obejmują oprócz budynków, maszyn, środków transportu także ziemię i nasadzenia trwałe. Od 2009 roku ziemia w Polskim FADN wyceniana jest na podstawie deklarowanej przez rolnika kwoty, za którą byłby skłonny kupić własną ziemię. Na skutek tego wartość ziemi wykazywanej w bilansie jest znacznie wyższa, niż w latach wcześniejszych i wpływa na stan wartość aktywów trwałych, a zarazem na relacje w strukturze aktywów (patrz: Wykres 2.1-27).

Wykres 2.1-27   **Struktura aktywów według typów rolniczych**

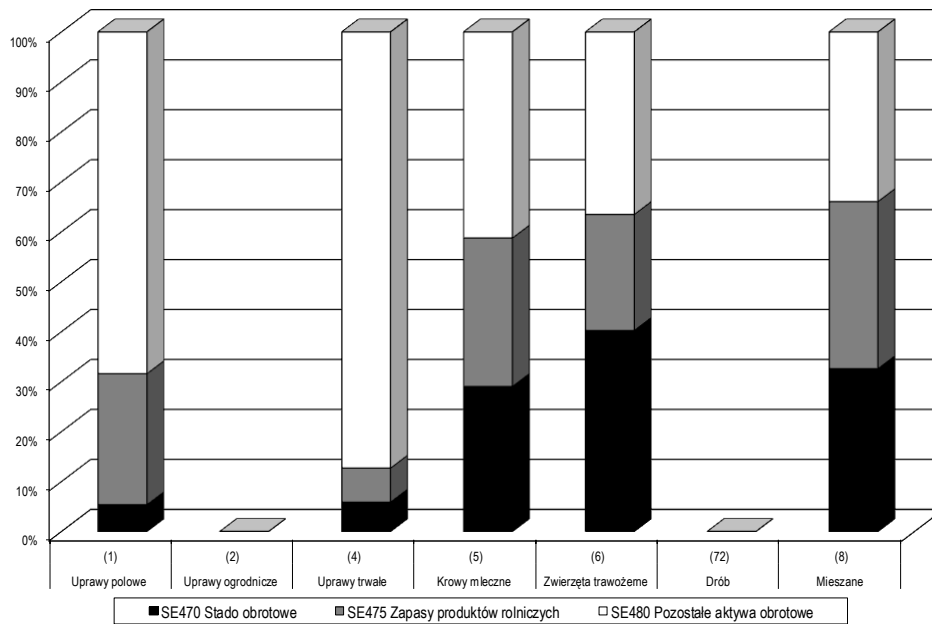
W związku z tym ziemia z nasadzonymi uprawami trwałymi i kwotami produkcyjnymi miała największy udział w strukturze aktywów trwałych we wszystkich typach rolniczych. W przypadku gospodarstw z uprawami trwałymi wynosiło to aż 71,4% wartości aktywów trwałych; w pozostałych grupach gospodarstw od około 56 do 65%. Wartość budynków w aktywach trwałych wahała się od około 14% (uprawy trwałe) do około 21% (typ mieszany), a maszyn i urządzeń od około 13 do 16%. W gospodarstwach specjalizujących się w produkcji zwierzęcej (trawozerne i mleczne) oraz mieszanych po kilka procent stanowiły zwierzęta stada podstawowego (patrz: Wykres 2.1-28).

Wykres 2.1-28 Struktura aktywów trwałych według typów rolniczych

Specyfika produkcji w poszczególnych typach rolniczych ma wpływ na strukturę aktywów obrotowych (patrz: Wykres 2.1-29). Aż ponad 90% aktywów obrotowych gospodarstw nastawionych na uprawy trwałe stanowiły pozostałe środki obrotowe – w tej pozycji ujęte są m.in. należności krótkoterminowe, gotówka w kasie i na rachunku bankowym. Około 70-procentowy udział miały te pozostałe środki obrotowe w strukturze aktywów obrotowych gospodarstw z uprawami polowymi. W gospodarstwach specjalizujących się w produkcji zwierzęcej znaczny udział miało stado obrotowe – w gospodarstwach mlecznych było to 29% wartości aktywów obrotowych, około 40% stanowiło w gospodarstwach prowadzących chów zwierząt trawożernych i około 33% w mieszanych. Zapasy produktów rolniczych stanowiły w strukturze środków obrotowych od około 23 do 33%, za wyjątkiem upraw trwałych z udziałem około 7-procentowym.

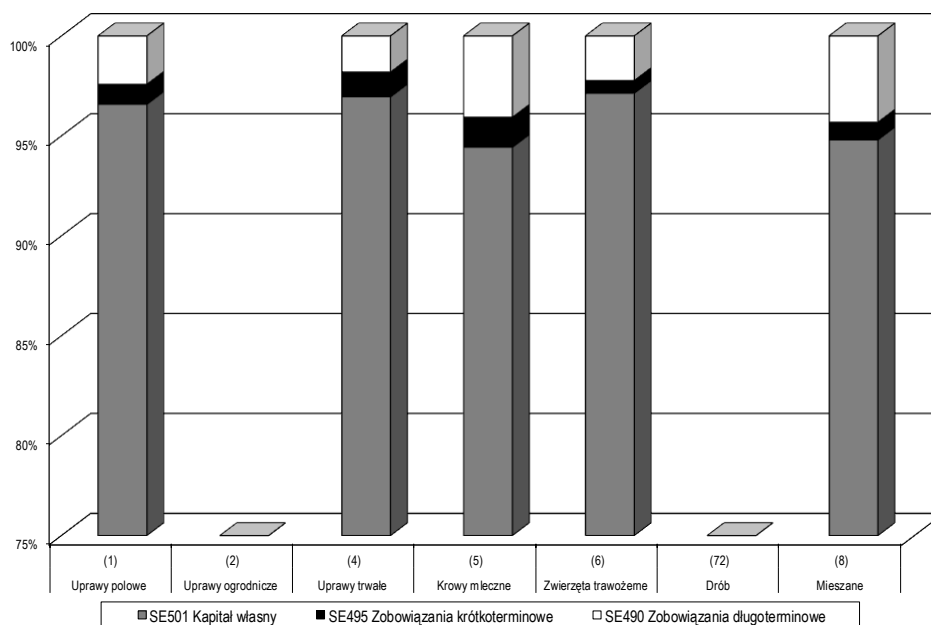

Wykres 2.1-29 Struktura aktywów obrotowych według typów rolniczych

Gospodarstwa ekologiczne funkcjonowały głównie w oparciu o kapitał własny, który stanowił od około 94 do 97% wartości pasywów ogółem. Niski stan zobowiązań może wynikać ze słabości ekonomicznej tych gospodarstw, obawy przed ryzykiem inwestowania, brakiem poczucia stabilności. Spośród 313 gospodarstw aż 224 miało wielkość ekonomiczną poniżej 25 tys. euro SO, czyli należało do klasy bardzo małe i małe. Jak wskazywały już wyniki rachunkowości Polskiego FADN z lat poprzednich gospodarstwa o takiej wielkości ekonomicznej na ogół nie są zdolne do rozwoju, brak im własnych środków, co jest równoznaczne z brakiem zdolności kredytowej (patrz: Wykres 2.1-30).

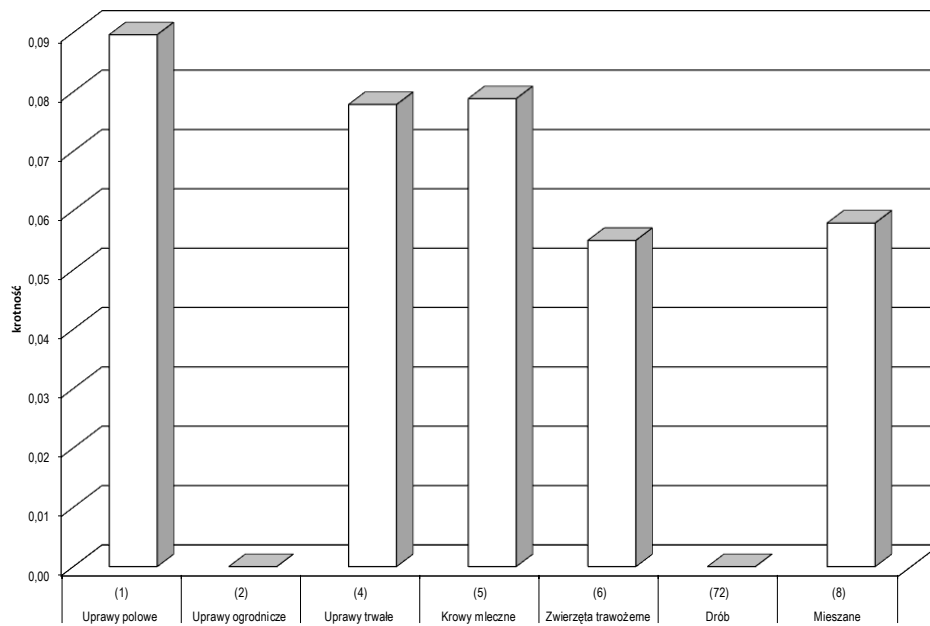
W zobowiązaniach ciążących na badanych gospodarstwach większości typów rolniczych dominowało zadłużenie długoterminowe, które maksymalnie stanowiło zaledwie około 5% wartości pasywów – największy udział miało w gospodarstwach mieszanych i mlecznych. Zadłużenie krótkoterminowe to zaledwie 1-3% wartości pasywów w poszczególnych typach rolniczych.

Wykres 2.1-30 Struktura pasywów według typów rolniczych

Przeptywy pieniężne (2)⁹ przedstawiają nadwyżkę finansową, która po sfinansowaniu działalności operacyjnej, inwestycyjnej i spłacie zadłużenia, pozostaje do dyspozycji właścicieli gospodarstwa. Poza przeznaczeniem na cele prywatne służy gromadzeniu środków pieniężnych niezbędnych do sfinansowania w przyszłości inwestycji odtworzeniowych i rozwojowych gospodarstwa rolnego. Relacja przepływów pieniężnych (2) do wartości aktywów ogółem charakteryzuje tempo zwrotu ze środków ulokowanych w składnikach majątku gospodarstwa. Najwyższym poziomem zwrotu środków charakteryzowały się gospodarstwa wyspecjalizowane w uprawach polowych, a najniższym zwierzęta trawożerne (patrz: Wykres 2.1-31).

⁹ Przepływ pieniężny (2) (SE530) - ukazuje zdolność gospodarstwa rolnego do samofinansowania swojej działalności i tworzenia oszczędności. Przepływ pieniężny (2) obliczany jest w następujący sposób: Przepływ pieniężny (1) + sprzedaż środków trwałych - zakupy i inwestycje w środkach trwałych + stan zobowiązań na koniec roku - stan zobowiązań na początek roku.

Wykres 2.1-31 Relacja przepływów pieniężnych (2) do aktywów ogółem według typów rolniczych

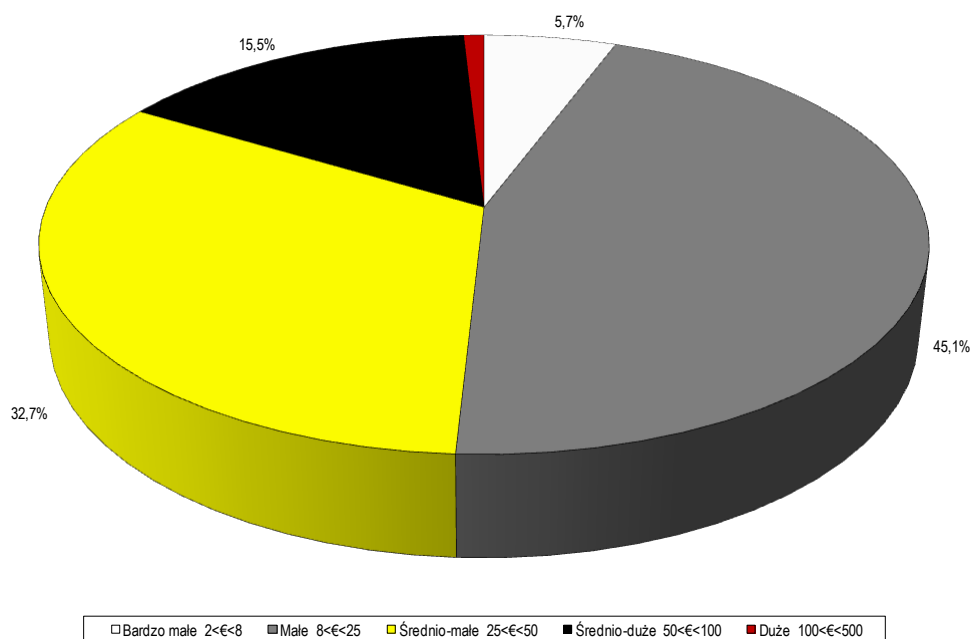
2.2. Wyniki Standardowe według klas wielkości ekonomicznej

2.2.1. Potencjał produkcyjny gospodarstw ekologicznych według klas wielkości ekonomicznej

Certyfikowane gospodarstwa ekologiczne prowadzące rachunkowość w Polskim FADN posiadały w większości wielkość ekonomiczną nie przekraczającą 50 tys. euro Standardowej Produkcji (SO). Spośród 313 gospodarstw tylko 18 posiadało rozmiar ekonomiczny większy. Z tej liczby 17 gospodarstw lokowało się w klasie średnio-duże (od 50 do 100 tys. euro SO) oraz 1 w klasie duże (od 100 do 500 tys. euro SO). Wyniki gospodarstw dużych ze względu na liczebność mniejszą niż 15 nie są publikowane. W związku z tym podano wyniki czterech klas wielkości ekonomicznej, zdefiniowanych jako bardzo małe, małe, średnio-małe i średnio-duże.

Biorąc pod uwagę zasoby ziemi rolnej użytkowane przez gospodarstwa z poszczególnych klas wielkości ekonomicznej najbardziej istotną grupą w zestawieniu były gospodarstwa małe (od 8 do 25 tys. euro SO), które zajmowały 45,1% użytków rolnych znajdujących się w użytkowaniu 313 ekologicznych gospodarstw rolnych (patrz: Wykres 2.2-1). W tej klasie wielkości ekonomicznej dominowały gospodarstwa trzech typów rolniczych (mieszane, uprawy polowe oraz specjalizujące się w chowie zwierząt trawożernych) (porównaj Wykres 2.1-1). Znaczący był również udział gospodarstw średnio-małych, które gospodarowały na 32,7% powierzchni użytków rolnych. Tylko 5,7% ziemi było udziałem gospodarstw bardzo małych o wielkości ekonomicznej od 2 do 8 tys. euro SO.

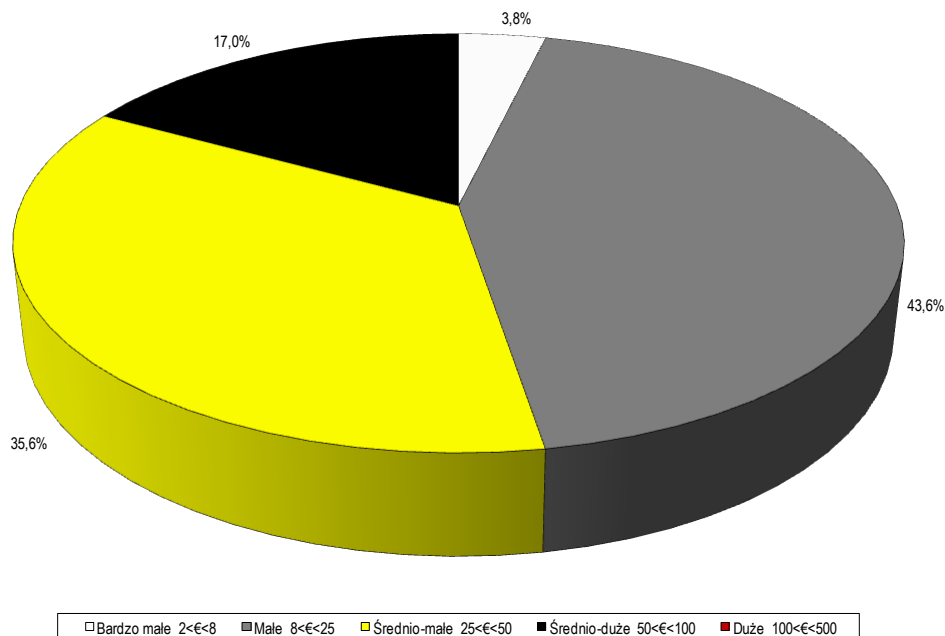
Wykres 2.2-1 Zasoby ziemi w gospodarstwach ekologicznych według klas wielkości ekonomicznej

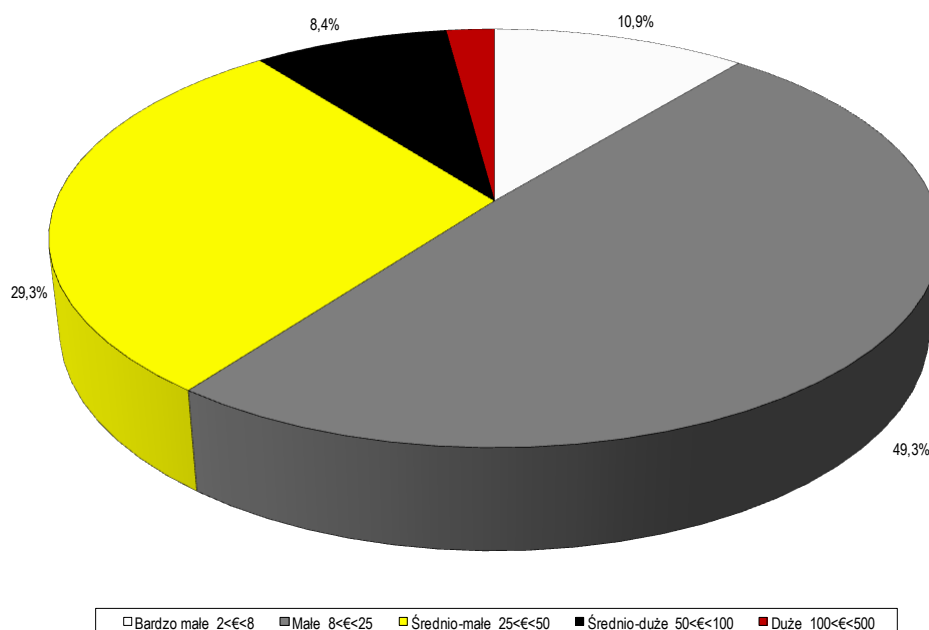
Jak wynika z danych pogłowie zwierząt skoncentrowane było w gospodarstwach o wielkości ekonomicznej od 8 do 50 tys. euro SO, stanowiąc przy tym 79,2% pogłowia

wszystkich gospodarstwach ekologicznych (patrz: Wykres 2.2-2). W gospodarstwach reprezentujących klasę wielkości ekonomicznej od 2 do 8 tys. euro SO (małe) znajdowało się najmniej zwierząt (3,8% pogłowia).

Wykres 2.2-2 Pogłowia zwierząt w gospodarstwach ekologicznych według klas wielkości ekonomicznej (w jednostkach przeliczeniowych LU)

Wykres 2.2-3 Nakłady pracy w gospodarstwach ekologicznych według klas wielkości ekonomicznej (w osobach przeliczeniowych AWU)

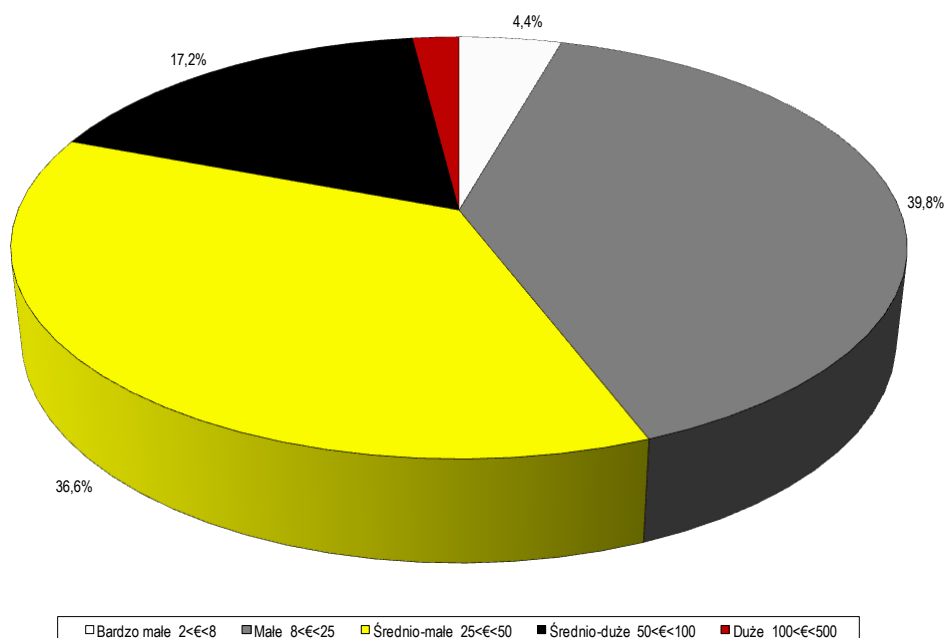

Nakłady pracy w 2016 roku skoncentrowane były w gospodarstwach o wielkości ekonomicznej od 8 do 25 tys. euro SO. Te małe pod względem ekonomicznym gospodarstwa,

najliczniej reprezentowane w Polskim FADN w 2016 roku (stanowiły 58% zbioru wszystkich gospodarstw ekologicznych) skupiły 49,3% jednostek AWU. Wysoki był również udział nakładów pracy w gospodarstwach o wielkości ekonomicznej od 25 do 50 tys. euro SO (29,3%) (patrz: Wykres 2.2-3).

W próbie Polskiego FADN w 2016 roku na 100% Standardowej Produkcji wytworzonej przez 5 grup gospodarstw 39,8% przypadło na gospodarstwa o wielkości ekonomicznej od 8 do 25 tys. euro SO. Kolejne 36,6% wartości SO wytworzyły gospodarstwa średnio-małe o wielkości ekonomicznej od 25 do 50 tys. SO. Najmniejsze ekonomicznie gospodarstwa (bardzo małe) wytworzyły tylko 4,4% wartości SO (patrz: Wykres 2.2-4).

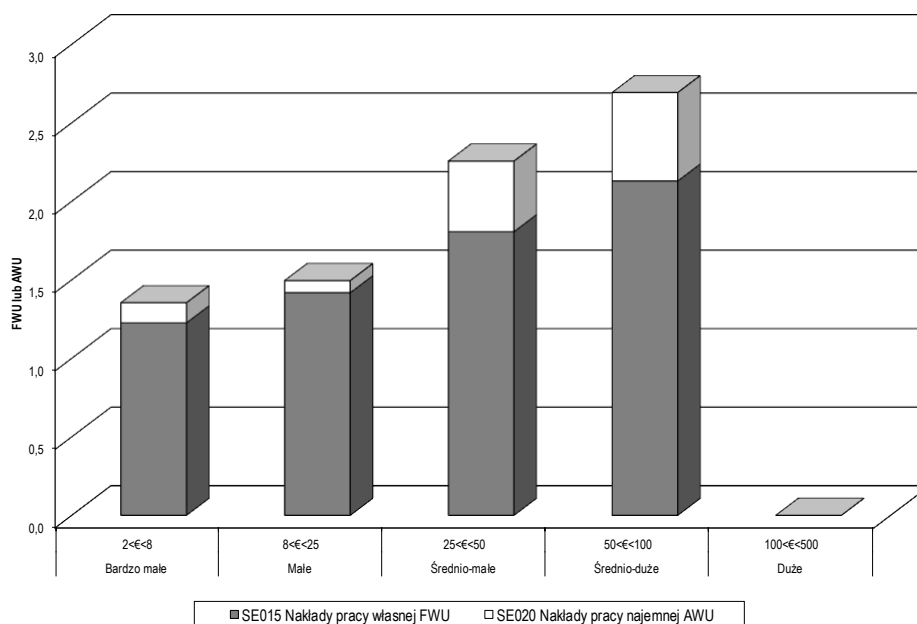
Wykres 2.2-4 Wartość Standardowej Produkcji w gospodarstwach ekologicznych Polskiego FADN według klas wielkości ekonomicznej

2.2.2. Wyniki działalności gospodarstw ekologicznych według klas wielkości ekonomicznej

W gospodarstwach sklasyfikowanych według wielkości ekonomicznej poziom nakładów pracy wzrastał wraz ze wzrostem klasy ekonomicznej – od 1,3 do 2,7 AWU. Swą działalność gospodarstwa prowadziły głównie w oparciu o własną siłę roboczą. Nakłady pracy najemnej stanowiły od 5% (gospodarstwa małe) do 21% (gospodarstwa średnio-duże) wielkości nakładów ogółem (patrz: Wykres 2.2-5).

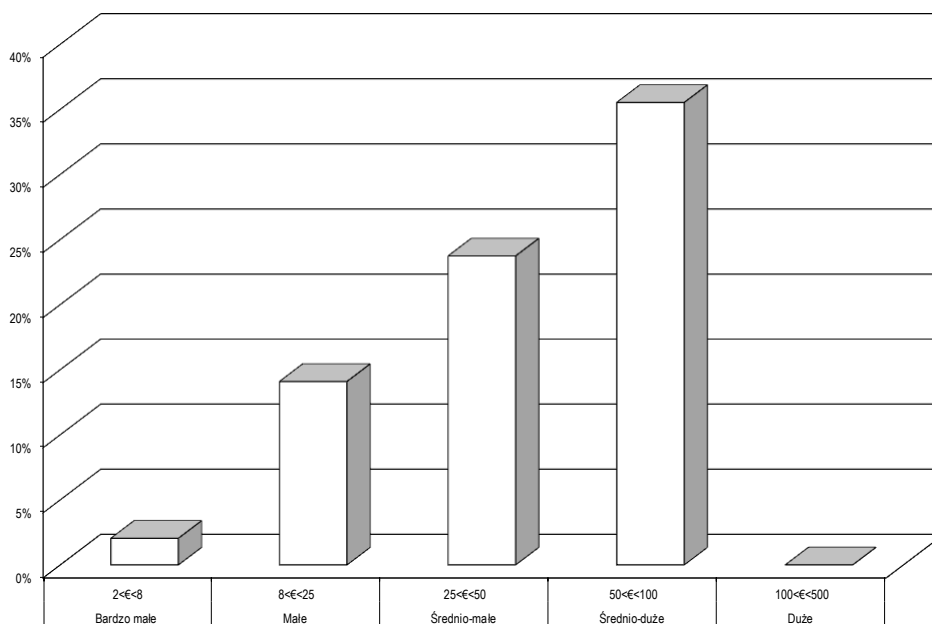
Wykres 2.2-5 Wielkość i struktura nakładów pracy w przeliczeniu na gospodarstwo według klas wielkości ekonomicznej

W gospodarstwach ekologicznych wraz ze wzrostem wielkości ekonomicznej powiększała się ich średnia powierzchnia użytków rolnych. Ta sama prawidłowość dotyczyła ziemi dodzierżawianej¹⁰. Jej udział w użytkach rolnych, zaprezentowany na Wykres 2.2-6 zmieniał się w zależności od wielkości ekonomicznej gospodarstwa z 2% w gospodarstwach bardzo małych (do 8 tys. euro SO) do 36% w grupie gospodarstw średnio-dużych (od 50 do 100 tys. euro SO). Zatem we wszystkich klasach wielkości ekonomicznej w strukturze użytków rolnych dominowały grunty własne.

¹⁰ Patrz: przypis 1 na str. 7.

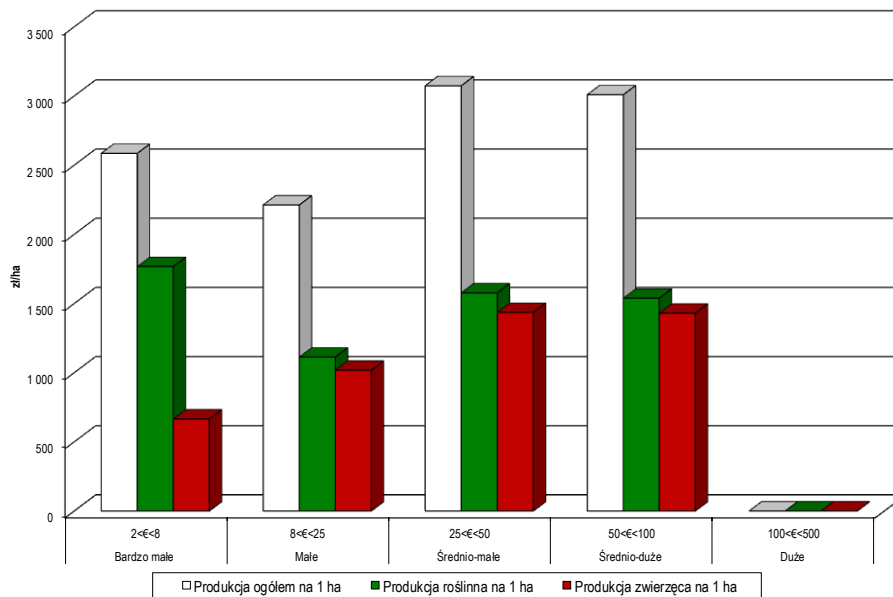
Wykres 2.2-6   **Udział dodzierżawionych użytków rolnych w całkowitej powierzchni użytków rolnych gospodarstwa według klas wielkości ekonomicznej**

Najwyższą produktywność ziemi mierzoną wartością produkcji ogółem na 1 ha użytków rolnych uzyskały gospodarstwa średnio-małe (od 25 do 50 tys. euro SO) i wyniosła ona 3 074 zł/ha (patrz: Wykres 2.2-7). Gospodarstwa te osiągnęły również najwyższą wartość produkcji zwierzęcej na 1 ha; na poziomie 1 436 zł i była ona ponad 2-krotnie wyższa od wytworzonej przez gospodarstwa o wielkości ekonomicznej od 2 do 8 tys. euro SO (665 zł). Z kolei najwyższą wartość produkcji roślinnej na 1 ha UR zanotowano w gospodarstwach bardzo małych (1 767 zł), a najniższą w gospodarstwach małych (1 113 zł).

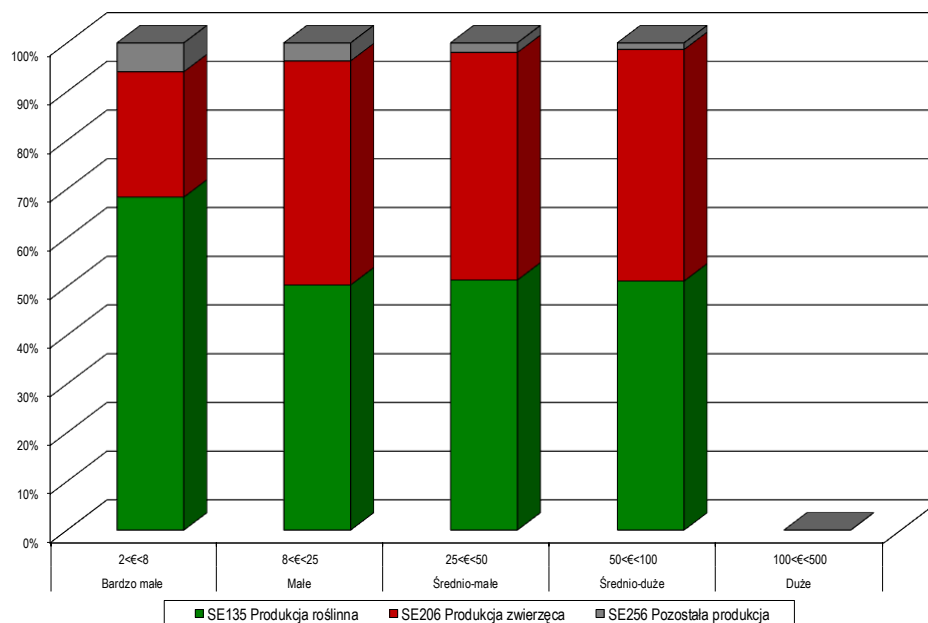

Wykres 2.2-7 Produkcja w zł na 1 ha użytków rolnych według klas wielkości ekonomicznej

W strukturze produkcji wszystkich grup gospodarstw pogrupowanych według wielkości ekonomicznej udział produkcji roślinnej był wyższy niż produkcji zwierzęcej (patrz: Wykres 2.2-8). Jej udział w gospodarstwach najstarszych ekonomicznie (bardzo małych) wyniósł 68%, a w pozostałych grupach gospodarstw około 50%. Udział produkcji zwierzęcej w produkcji ogółem wynosił od 26% (gospodarstwa bardzo małe) do 48% (gospodarstwa średnio-duże). Produkcja pozostała stanowiła maksymalnie 6% wartości produkcji ogółem (gospodarstwa bardzo małe) i ze wzrostem wielkości ekonomicznej jej udział malał.

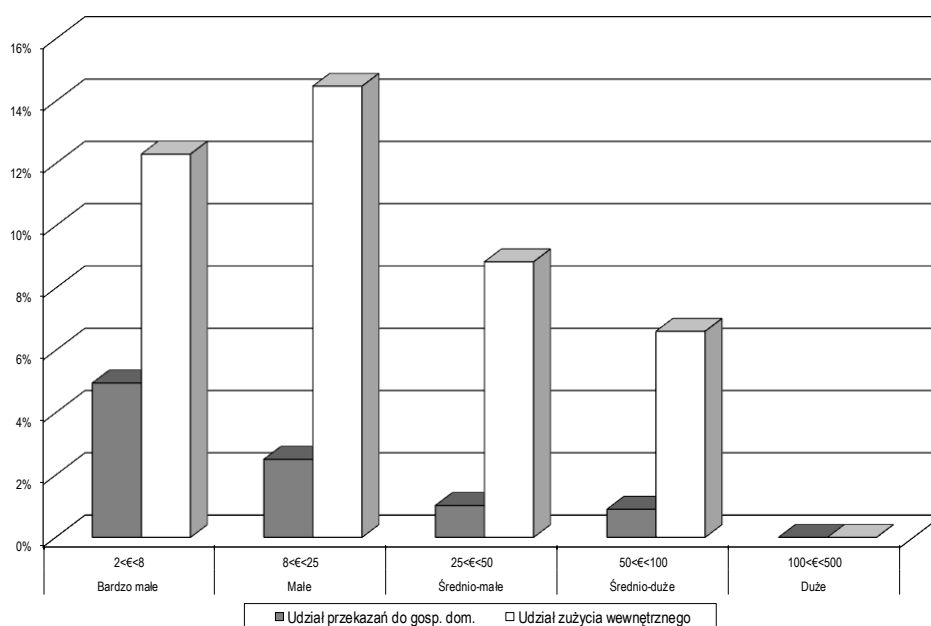
Wykres 2.2-8 Struktura produkcji ogółem według klas wielkości ekonomicznej

Wraz ze wzrostem wielkości ekonomicznej małał udział wartości przekazania produktów i usług do gospodarstwa domowego w strukturze produkcji (patrz: Wykres 2.2-9). Najwięcej (około 5%) produkcji zużywano na potrzeby prywatne w gospodarstwach bardzo małych.

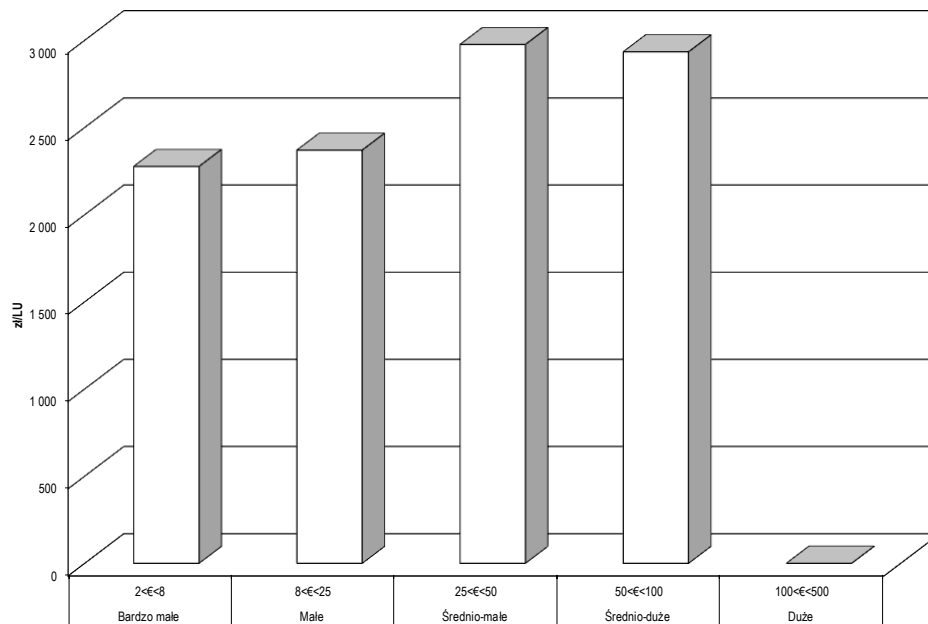
Na potrzeby działalności operacyjnej (zużycie wewnętrzne) w największym stopniu zużywano produkty własne (nasiona, pasze) w gospodarstwach o wielkości ekonomicznej od 8 do 25 tys. euro SO, w których w obrocie wewnętrznym wykorzystano 14% wytworzonej produkcji. W pozostałych gospodarstwach udział zużycia produktów własnych w produkcji ogółem wyniósł od 7% (gospodarstwa średnio-duże) do 12% (gospodarstwa bardzo małe).

Wykres 2.2-9   Udział przekazania produktów do gospodarstwa domowego oraz zużycia wewnętrznego w produkcji ogółem według klas wielkości ekonomicznej

Średnia wartość produkcji zwierzęcej na jednostkę przeliczeniową zwierząt (LU), podobnie jak w przypadku produkcji ogółem na 1 ha, była najwyższa w gospodarstwach średnio-małych (od 25 do 50 tys. euro SO) i wyniosła 2 976 zł/LU (patrz: Wykres 2.2-10). Najniższą produktywność zwierząt zanotowano w gospodarstwach o wielkości ekonomicznej od 2 do 8 tys. euro SO (2 276 zł/LU).

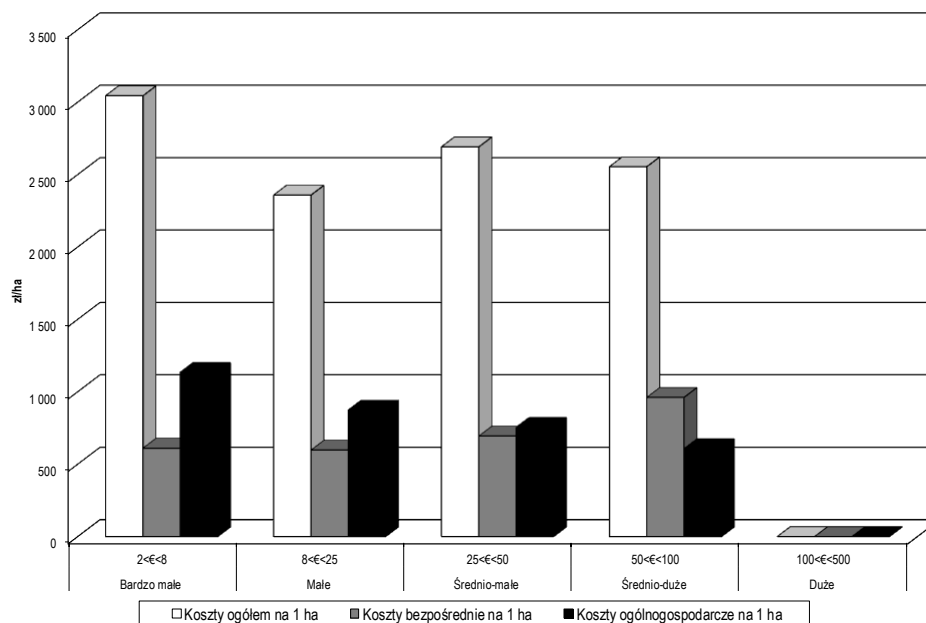
Wykres 2.2-10 Produkcja zwierzęca w zł na 1 LU według klas wielkości ekonomicznej

Intensywność produkcji określana na podstawie poniesionych kosztów ogółem na 1 ha użytków rolnych wahała się od 2 358 zł/ha w gospodarstwach małych do 3 044 zł/ha w gospodarstwach bardzo małych (patrz: Wykres 2.2-11).

Najwyższe koszty bezpośrednie na 1 ha UR poniesiono w gospodarstwach o wielkości ekonomicznej od 50 do 100 tys. euro SO i wyniosły one 961 zł/ha, natomiast najniższą wartość wspomnianych kosztów zaobserwowano w gospodarstwach o wielkości ekonomicznej od 8 do 25 tys. euro SO i wyniosły 597 zł/ha.

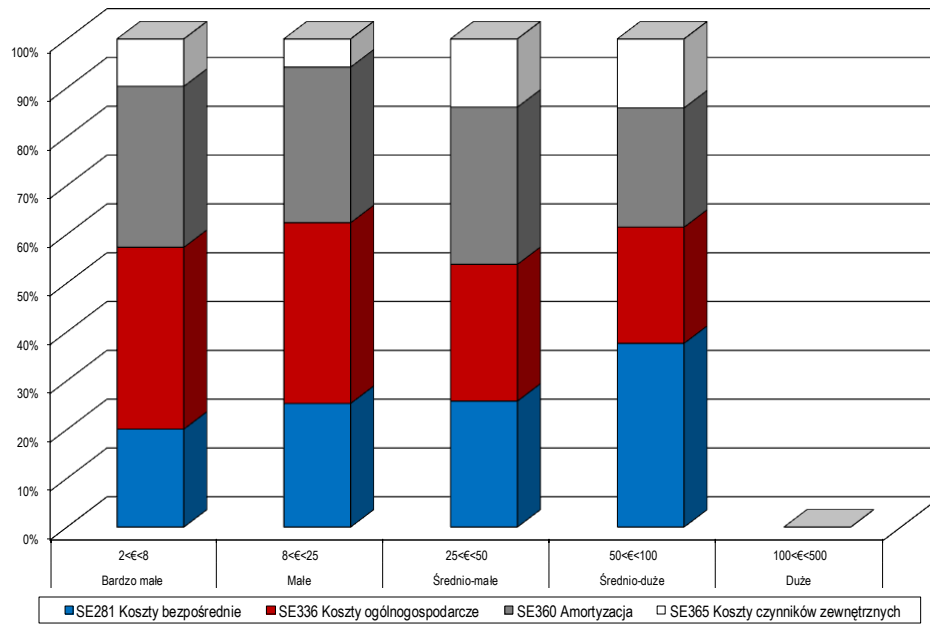
Większe zróżnicowanie w odniesieniu do 1 ha UR dotyczyło kosztów ogólnogospodarczych, które od 1 134 zł w gospodarstwach bardzo małych zniżyły się do 608 zł w gospodarstwach średnio-dużych.

Wykres 2.2-11 Koszty produkcji w zł na 1 ha użytków rolnych według klas wielkości ekonomicznej

Udział kosztów bezpośrednich w kosztach ogółem gospodarstw zwiększał się wraz ze wzrostem wielkości ekonomicznej (z 20 do 38%) (patrz: Wykres 2.2-12). Z kolei udział kosztów ogólnogospodarczych był najwyższy w gospodarstwach bardzo małych i małych (po 37%) i obniżał się, osiągając poziom 24% w gospodarstwach średnio-dużych. Duży udział tych kosztów może wynikać z faktu, że wiele zabiegów w rolnictwie ekologicznym trzeba wykonywać mechanicznie, zamiast za pomocą środków chemicznych, np. odchwaszczanie.

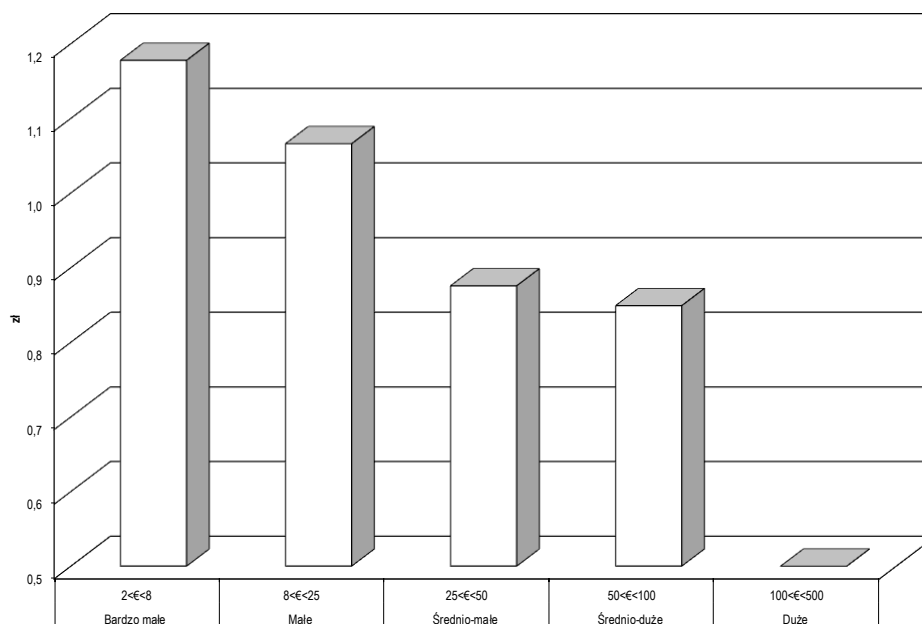
W przypadku amortyzacji zaobserwowano, że wraz ze wzrostem wielkości ekonomicznej, jej udział w kosztach ogółem się obniżał. Wzrastał natomiast udział kosztów czynników zewnętrznych, osiągając poziom 14% w gospodarstwach średnio-dużych. W gospodarstwach małych udział kosztów czynników zewnętrznych był niższy niż w gospodarstwach bardzo małych.

Wykres 2.2-12 Struktura kosztów ogółem według klas wielkości ekonomicznej

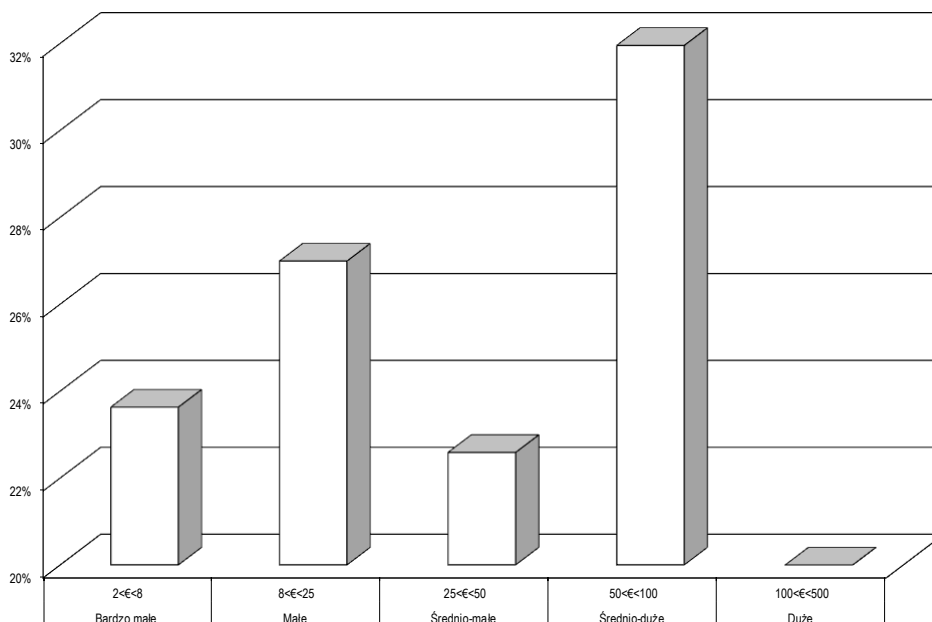
Efektywność produkcji mierzona stosunkiem kosztów ogółem do wytworzonej produkcji ogółem była najniższa w gospodarstwach bardzo małych, w których na wytworzenie 1 zł wartości produkcji poniesiono 1,18 zł kosztów (patrz: Wykres 2.2-13). Spośród badanych grup najbardziej efektywne okazały się gospodarstwa średnio-duże, w których koszt wytworzenia 1 zł produkcji wyniósł 0,85 zł.

Wykres 2.2-13 Koszt wytworzenia 1 zł produkcji ogółem według klas wielkości ekonomicznej

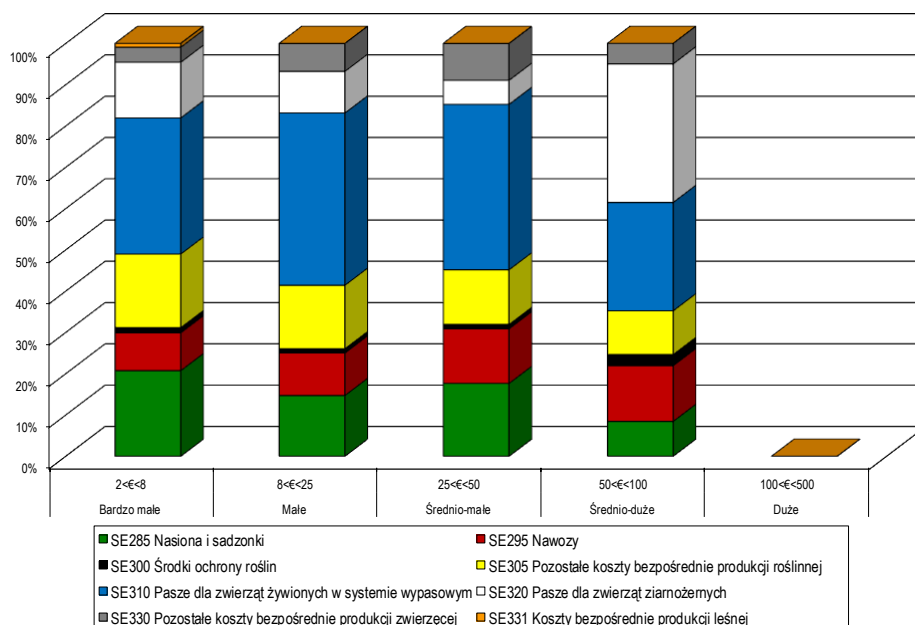

Relacja kosztów bezpośrednich do wartości produkcji ogółem kształtowała się od 23% w gospodarstwach średnio-małych (od 25 do 50 tys. euro SO) do 32% w klasie gospodarstw średnio-dużych (od 50 do 100 tys. euro SO) (patrz: Wykres 2.2-14).

Wykres 2.2-14 Relacja kosztów bezpośrednich do produkcji ogółem według klas wielkości ekonomicznej

Wykres 2.2-15 Struktura kosztów bezpośrednich według klas wielkości ekonomicznej

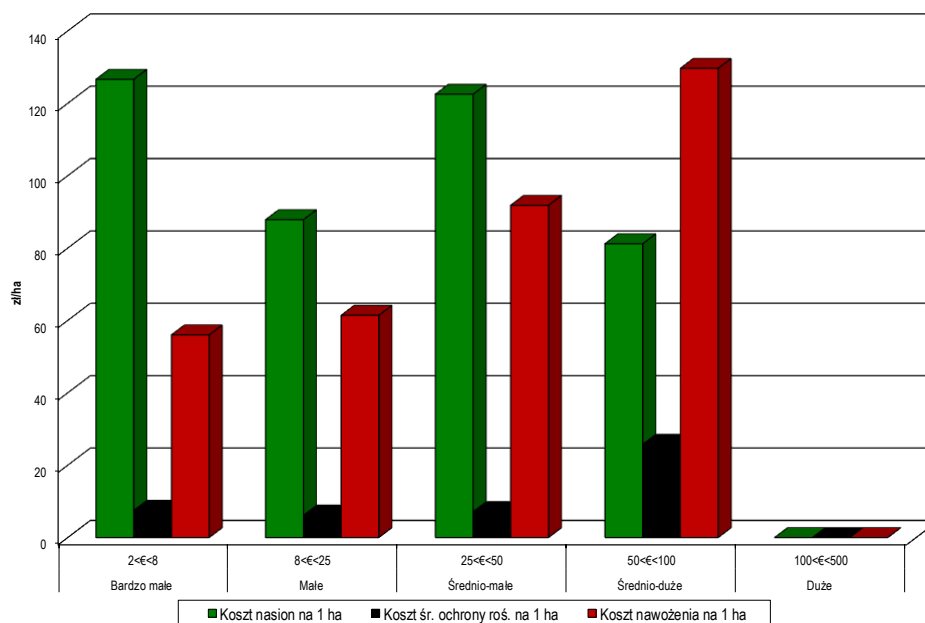

Podstawowym składnikiem kosztów bezpośrednich wszystkich klas wielkości ekonomicznej był koszt pasz dla zwierząt chowanych w gospodarstwie (patrz: Wykres 2.2-15). Łącznie dla zwierząt trawożernych i ziarnożernych wynosił on od 46% (gospodarstwa bardzo małe

i średnio-małe) do 60% (gospodarstwa średnio-dużych). Udział kosztów środków ochrony roślin, kosztów nawozów w kosztach bezpośrednich utrzymywał się na dość zbliżonym, niskim poziomie. Natomiast koszt nasion i sadzonek obniżał się wraz wielkością ekonomiczną, z 21% do 8%. W gospodarstwach średnio-małych udział wspomnianych kosztów był wyższy niż w gospodarstwach małych.

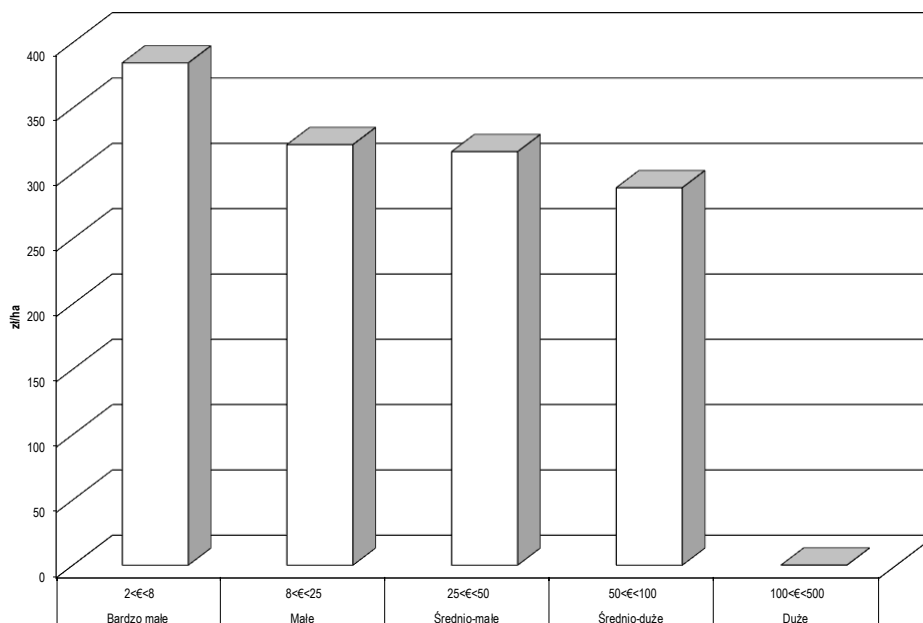
Koszty nawożenia w przeliczeniu na 1 ha użytków rolnych związane były z wielkością ekonomiczną gospodarstw (patrz: Wykres 2.2-16). W gospodarstwach największych ekonomicznie, koszty nawożenia były ponad 2-krotnie wyższe niż w gospodarstwach bardzo małych. W gospodarstwach tych wystąpił również najwyższy koszt środków ochrony roślin (26 zł/ha) Najwyższe koszty nasion i sadzonek na 1 ha użytków rolnych w gospodarstwach ekologicznych poniosły w 2016 r. gospodarstwa bardzo małe oraz średnio małe (odpowiednio 127 i 122 zł/ha UR).

Wykres 2.2-16 Koszty nawożenia, środków ochrony roślin i nasion na 1 ha użytków rolnych według klas wielkości ekonomicznej

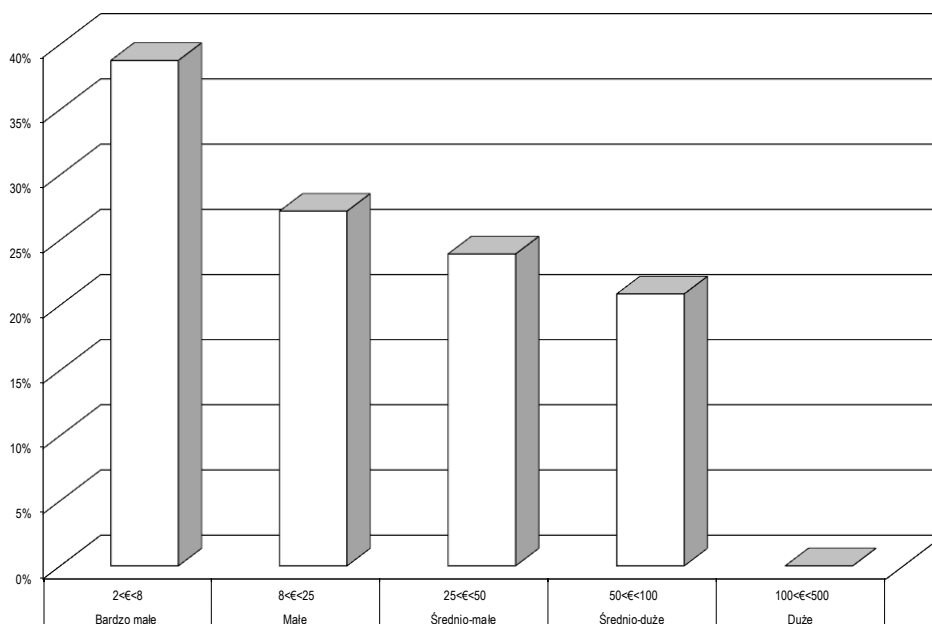
Z wielkością ekonomiczną bardzo wyraźnie związane były koszty energii i paliw ponoszone na 1 ha użytków rolnych (patrz: Wykres 2.2-17). W tym przypadku obserwowany był spadek kosztów wraz ze wzrostem wielkości ekonomicznej gospodarstw. Poziom tych kosztów w gospodarstwach bardzo małych był 1,3-krotnie wyższy niż w gospodarstwach średnio-dużych.

Wykres 2.2-17 Koszty energii elektrycznej i paliw na 1 ha użytków rolnych według klas wielkości ekonomicznej

Udział amortyzacji w wartości dodanej brutto wykazywał tendencję malejącą wraz ze wzrostem klasy wielkości ekonomicznej gospodarstwa. W grupie gospodarstw bardzo małych zanotowano najwyższy udział amortyzacji w wartości dodanej brutto i wyniósł on 39%, a następnie zmalał do 21% w gospodarstwach średnio-dużych (od 50 tys. do 100 tys. euro SO) (patrz: Wykres 2.2-18).

Wykres 2.2-18 Udział amortyzacji w wartości dodanej brutto według klas wielkości ekonomicznej

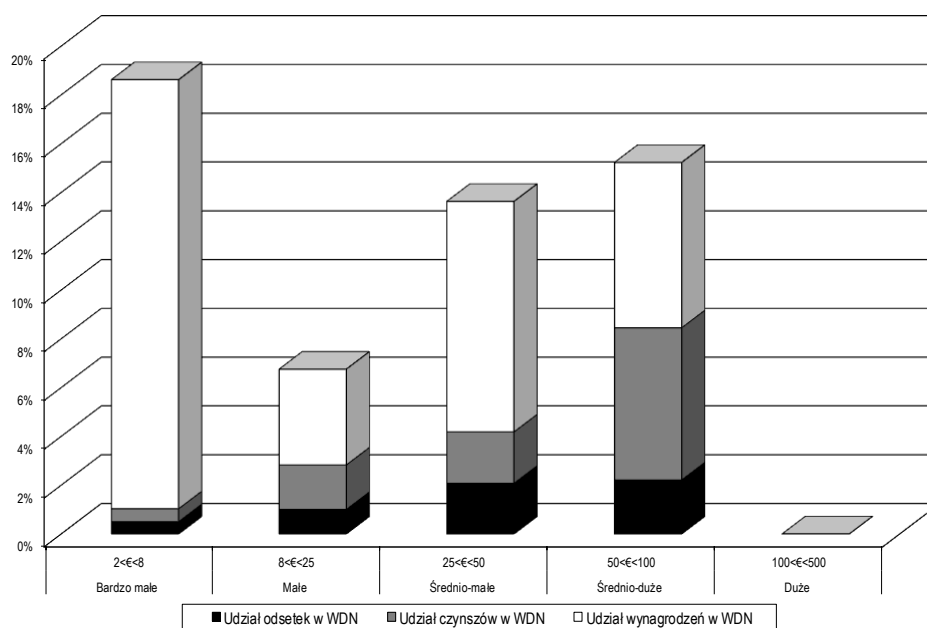

Udział kosztów czynników zewnętrznych w wartości dodanej netto informuje jaka jej część potrzebna była na pokrycie tego rodzaju kosztów¹¹.

W przypadku analizowanych gospodarstw ekologicznych najwyższy udział zaangażowania obcych czynników wytwórczych (pracy, ziemi i kapitału) w działalności gospodarstw w stosunku do wartości dodanej netto wystąpił w gospodarstwach bardzo małych (19%); w pozostałych klasach wielkości ekonomicznej koszt ten wahał się od 7 do 15%. W analizowanych grupach gospodarstw najbardziej obciążającym składnikiem kosztów czynników zewnętrznych był koszt pracy najemnej (patrz: Wykres 2.2-19). Warto zaznaczyć, że w gospodarstwach bardzo małych średnia stawka płacona za godzinę pracy najemnej była najwyższa i wynosiła 9,9 zł.

Udział kosztu czynszu dzierżawnego za ziemię w kosztach czynników zewnętrznych wzrastał wraz ze wzrostem wielkości ekonomicznej gospodarstw, co wynikało ze wzrostu dodziawrzawianej powierzchni ziemi.

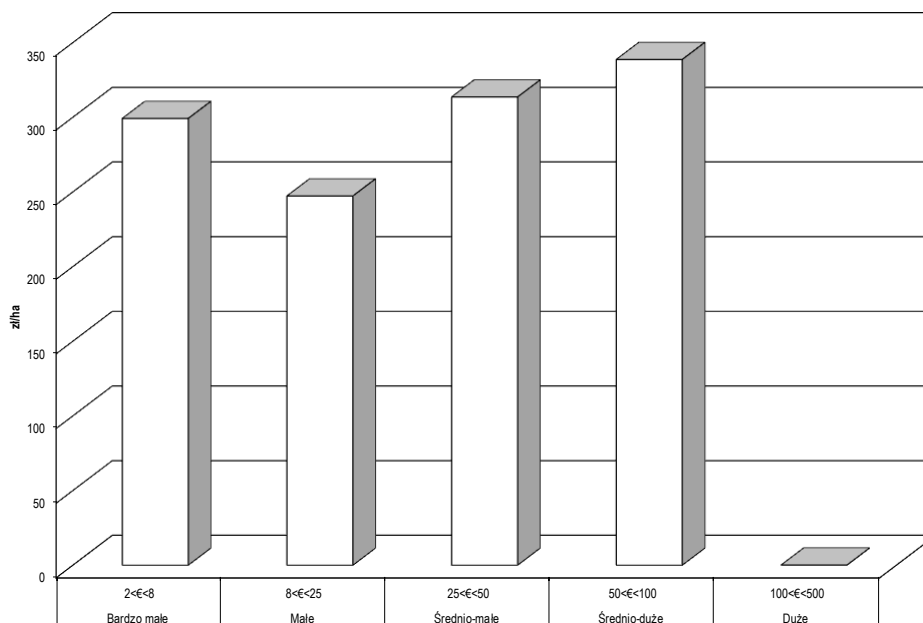
Wykres 2.2-19 Udział kosztów czynników zewnętrznych w wartości dodanej netto według klas wielkości ekonomicznej

Kosztochłonność produkcji roślinnej w zależności od wielkości ekonomicznej gospodarstw charakteryzują koszty bezpośrednie produkcji roślinnej na 1 ha użytków rolnych. Wraz ze wzrostem wielkości ekonomicznej kosztochłonność produkcji roślinnej rośnie, z wyjątkiem gospodarstw małych, w których odnotowano spadek w stosunku do kosztów poniesionych przez gospodarstwa o najmniejszej wielkości ekonomicznej. W gospodarstwach bardzo małych koszty produkcji roślinnej na 1 ha wyniosły 299 zł, a w gospodarstwach średnio-dużych 339 zł (patrz: Wykres 2.2-20).

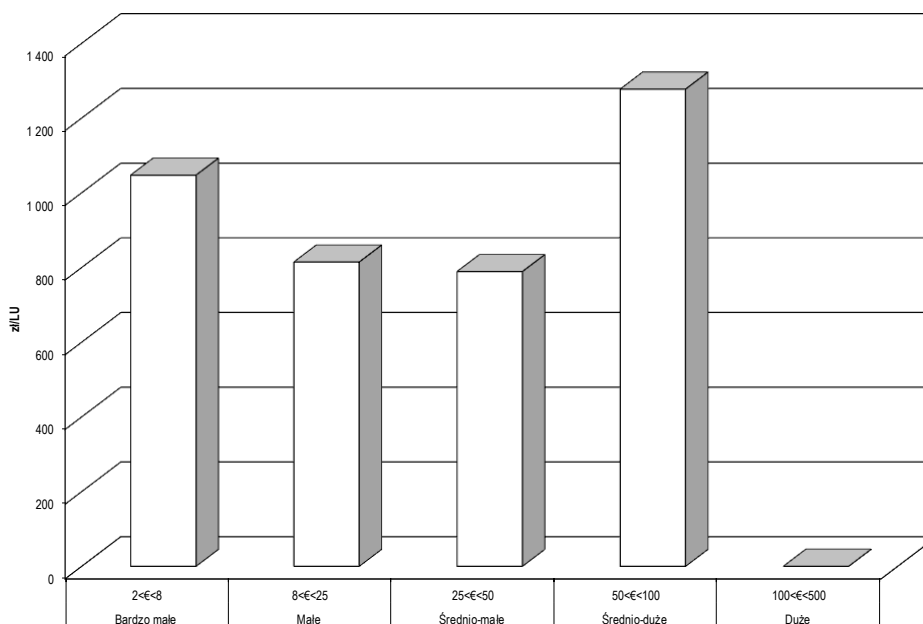
¹¹ Koszty czynników zewnętrznych obejmują: wynagrodzenia, czynsze i odsetki.

Wykres 2.2-20 Koszty bezpośrednie produkcji roślinnej na 1 ha według klas wielkości ekonomicznej

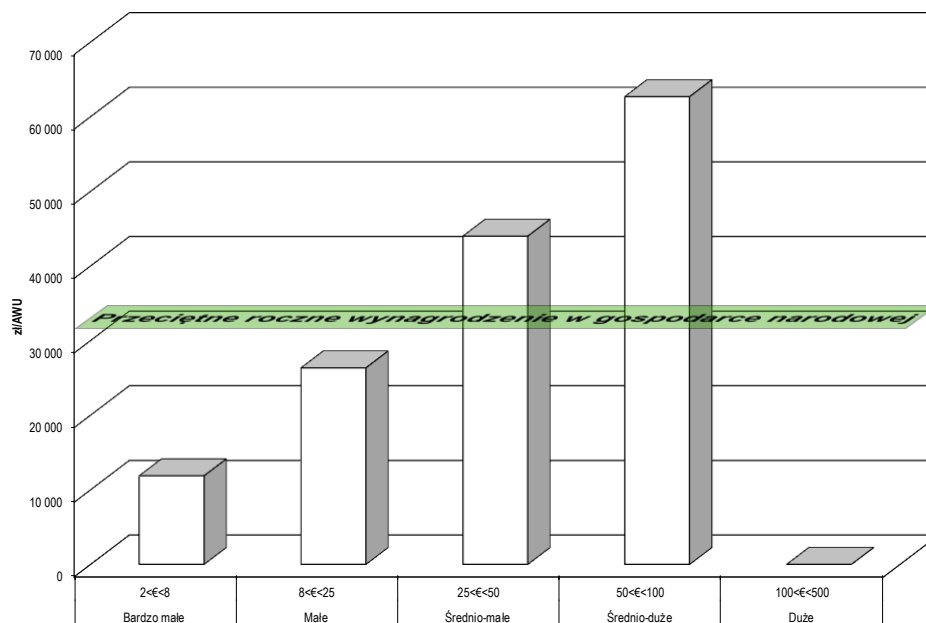
Podobnie jak w przypadku kosztów bezpośrednich produkcji roślinnej na 1 ha UR najwyższe koszty bezpośrednie produkcji zwierzęcej na 1 LU, poniesiono w gospodarstwach średnio-dużych (1 277 zł/LU). W gospodarstwach średnio-małych były one niższe o 488 zł i jednocześnie najniższe spośród czterech opisywanych klas wielkości ekonomicznej (patrz: Wykres 2.2-21).

Wykres 2.2-21 Koszty bezpośrednie produkcji zwierzęcej na 1 LU według klas wielkości ekonomicznej

W wartości dodanej netto wypracowanej w gospodarstwach osób fizycznych na osobę pełnozatrudnioną (AWU) występowały zasadnicze różnice w poszczególnych grupach gospodarstw. Granicą było w tym przypadku 25 tys. euro SO. Gospodarstwa o wielkości ekonomicznej przekraczającej ten próg uzyskały średnią wartość dodaną netto na osobę pełnozatrudnioną przewyższającą przeciętne wynagrodzenie netto w gospodarce narodowej które wynosiło 33 135 zł¹², podczas gdy gospodarstwa w klasach wielkości ekonomicznej poniżej 25 tys. euro SO osiągnęły zdecydowanie gorsze wyniki. W gospodarstwach średnio-dużych osiągnięto na osobę pełnozatrudnioną 62 683 zł wartości dodanej netto, to jest prawie 5,3-krotnie więcej niż w gospodarstwach bardzo małych (patrz: Wykres 2.2-22).

Wykres 2.2-22 Wartość dodana netto na osobę pełnozatrudnioną w porównaniu z przeciętnym rocznym wynagrodzeniem netto w gospodarce narodowej według klas wielkości ekonomicznej

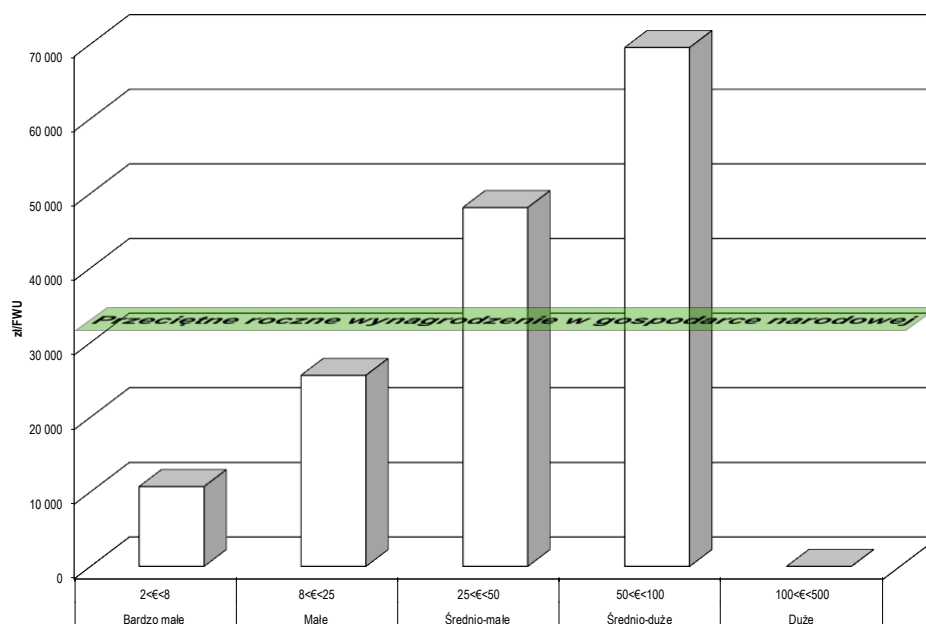
Dochód z rodzinnego gospodarstwa rolnego (DzRGR) stanowi opłatę za pracę członków rodziny rolnika oraz za zaangażowany kapitał własny (finansujący ziemię i pozostałe składniki majątkowe gospodarstwa).

Podobnie jak w przypadku produkcji, wielkość ekonomiczna gospodarstw wyznacza ich zdolność do tworzenia dochodów. Wraz z jej wzrostem zwiększał się poziom realizowanego dochodu. Dochód na poziomie powyżej przeciętnego rocznego wynagrodzenia netto osiągnęły gospodarstwa w grupach powyżej 25 tys. euro SO. W grupie gospodarstw średnio-dużych (od 50 do 100 tys. euro SO), dochód był 2-krotnie większy niż przeciętne wynagrodzenie netto w gospodarce narodowej. Z kolei gospodarstwa bardzo małe zrealizowały dochód wynoszący

¹² Patrz: przypis 8, na str. 25.

32% średniego wynagrodzenia netto. Z rozkładu gospodarstw według wielkości ekonomicznej wynika, że 72% gospodarstw posiadających certyfikat zgodności z zasadami produkcji ekologicznej stanowiły gospodarstwa poniżej 25 tys. euro SO, które zrealizowały dochód na poziomie niższym niż średnie wynagrodzenie netto w gospodarce narodowej (patrz: Wykres 2.2-23 oraz porównaj Wykres 2.1-1).

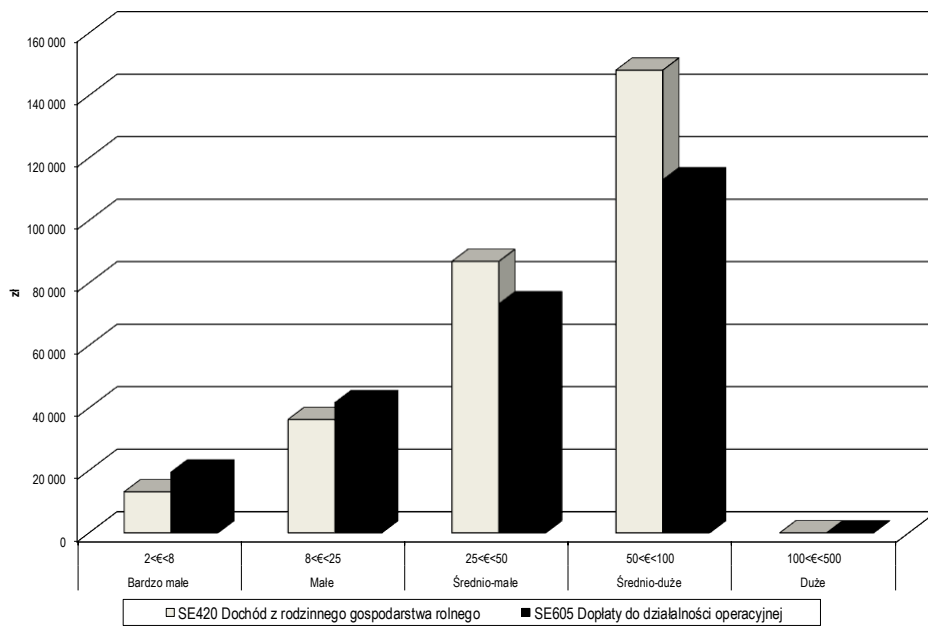
Wykres 2.2-23 Dochód z rodzinnego gospodarstwa rolnego na osobę pełnozatrudnioną rodziny w porównaniu z przeciętnym rocznym wynagrodzeniem netto w gospodarce narodowej według klas wielkości ekonomicznej

W dochodzie gospodarstw ekologicznych znajdujących się w bazie Polskiego FADN istotny udział miały dopłaty, rekompensujące rolnikom utraconą wartość dodaną w wyniku prowadzenia produkcji metodami ekologicznymi.

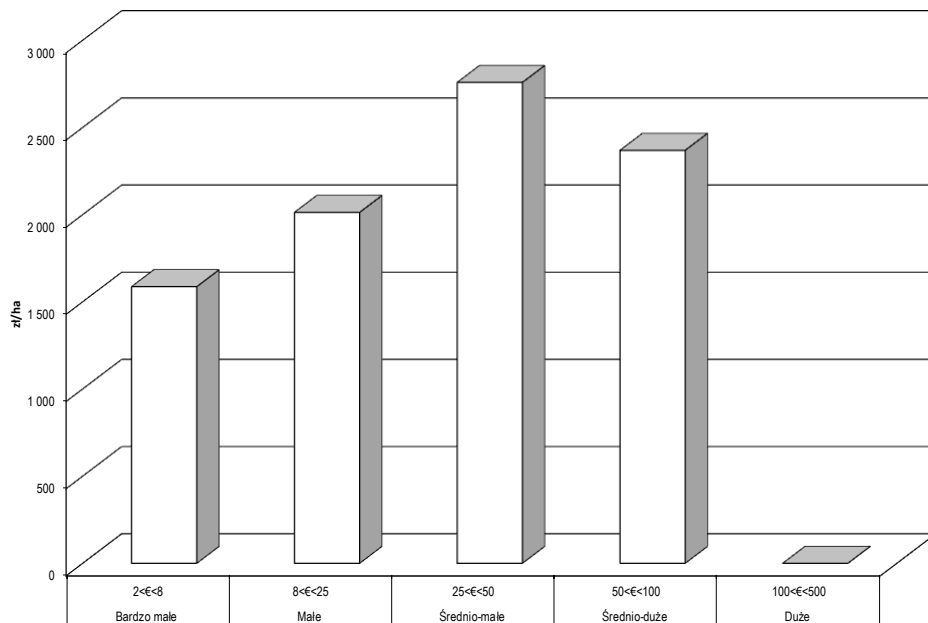
W przeliczeniu na gospodarstwo zarówno dopłaty do działalności operacyjnej jak i dochód z rodzinnego gospodarstwa rolnego rosły wraz ze zwiększaniem się wielkości ekonomicznej gospodarstwa. Najwyższa relacja dopłat do działalności operacyjnej do dochodu z rodzinnego gospodarstwa rolnego (148%) występowała w gospodarstwach bardzo małych (od 2 do 8 tys. euro SO). Wartość tej relacji zmniejszała się wraz ze wzrostem klasy wielkości ekonomicznej osiągając poziom 76% w przypadku gospodarstw średnio-dużych (od 50 do 100 tys. euro SO) (patrz: Wykres 2.2-24).

Wykres 2.2-24 Dopłaty do działalności operacyjnej oraz dochód z rodzinnego gospodarstwa rolnego według klas wielkości ekonomicznej

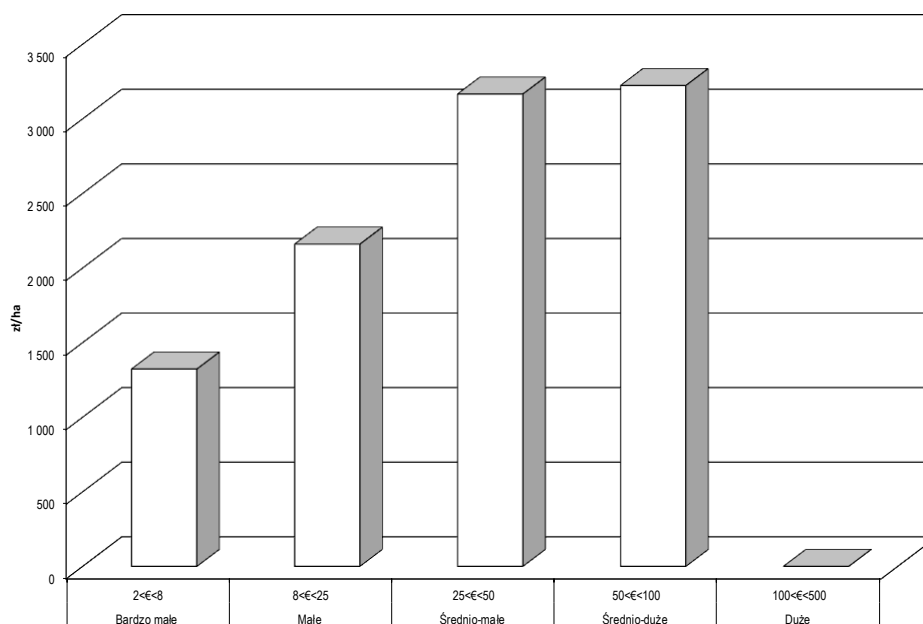
Wartość dodana netto przypadająca na 1 hektar użytków rolnych pozwala określić efektywność gospodarowania w danej grupie gospodarstw. W 2016 roku w analizowanych gospodarstwach wspomniana relacja wahała się od 1 586 zł (gospodarstwa bardzo małe) do 2 758 zł (średnio-małe) (patrz: Wykres 2.2-25).

Wykres 2.2-25 Wartość dodana netto na 1 ha powierzchni użytków rolnych według klas wielkości ekonomicznej

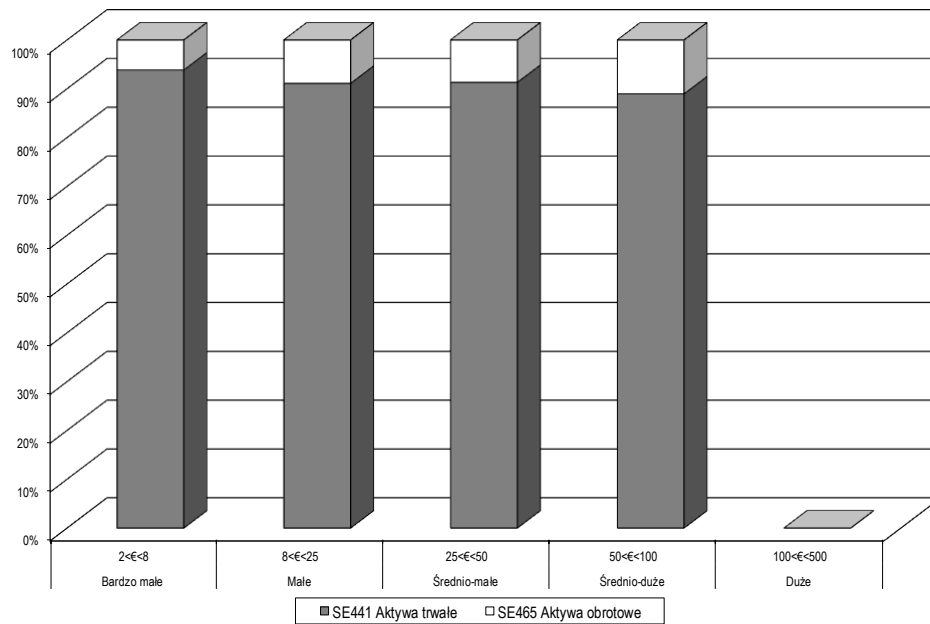
W przypadku dochodu z rodzinnego gospodarstwa rolnego przypadającego na 1 hektar własnych użytków rolnych najlepszy wynik pod tym względem osiągnęły gospodarstwa średnio-duże (od 50 do 100 tys. euro SO), w których dochód wyniósł 3 223 zł/ha (patrz: Wykres 2.2-26).

Wykres 2.2-26 Dochód z rodzinnego gospodarstwa rolnego na 1 ha powierzchni własnych użytków rolnych według klas wielkości ekonomicznej

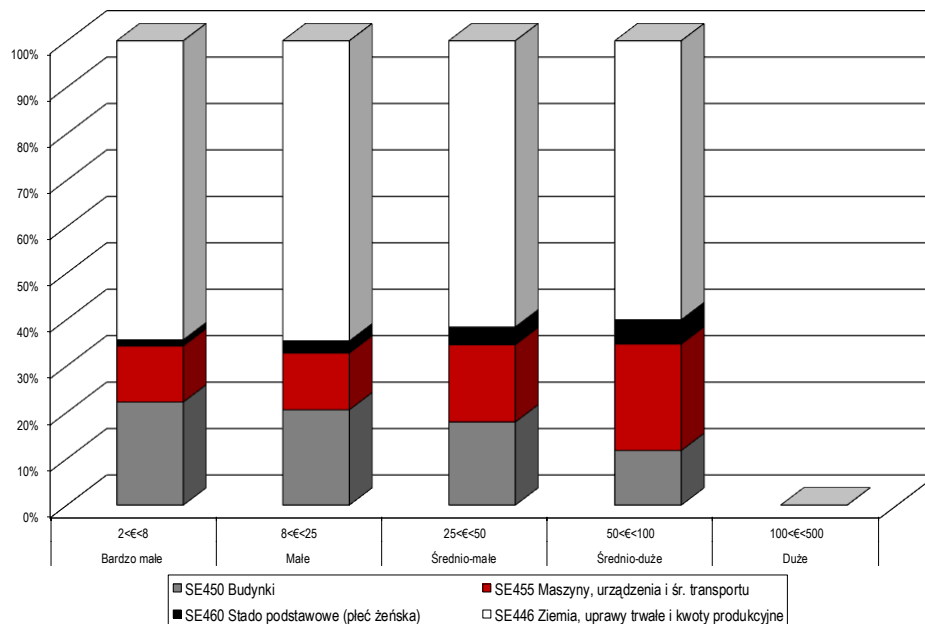
Z danych rachunkowych w 2016 r. wynika, że gospodarstwa ekologiczne we wszystkich klasach wielkości ekonomicznej miały zbliżony udział aktywów trwałych w strukturze aktywów ogółem (patrz: Wykres 2.2-27). Zaobserwowano, że udział aktywów trwałych nieznacznie malał wraz ze wzrostem wielkości ekonomicznej, z 94% (gospodarstwa bardzo małe) do 89% (gospodarstwa średnio-duże).

Wykres 2.2-27 Struktura aktywów według klas wielkości ekonomicznej

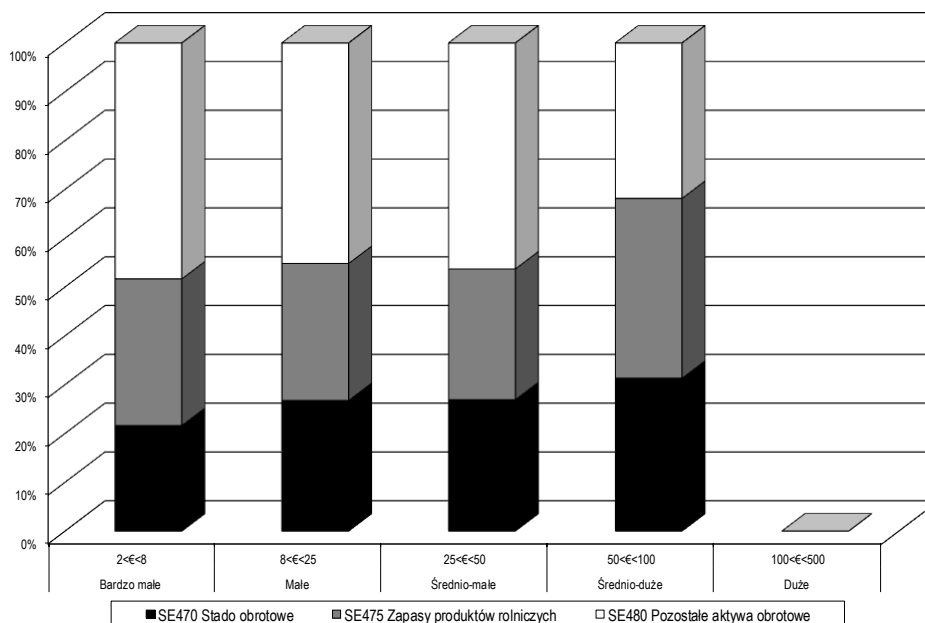
W strukturze aktywów trwałych dominowała ziemia, uprawy trwałe i kwoty produkcyjne (patrz: Wykres 2.2-28). Średnio stanowiły one 63% wartości wszystkich aktywów trwałych. Udział budynków, które są drugim ważnym składnikiem aktywów trwałych, systematycznie malał wraz ze wzrostem wielkości ekonomicznej gospodarstw. Największym ich udziałem charakteryzowały się gospodarstwa bardzo małe (22%), a najmniejszym średnio-duże (12%). Odwrotną tendencję można zauważyć w przypadku maszyn, urządzeń i środków transportu. Najmniejszy udział w aktywach trwałych miało stado podstawowe zwierząt, które w żadnej grupie gospodarstw nie przekroczyło 6%; najwięcej stanowiło w gospodarstwach średnio-dużych.

Wykres 2.2-28 Struktura aktywów trwałych według klas wielkości ekonomicznej

W strukturze aktywów obrotowych największy udział (około 50%) miały pozostałe aktywa obrotowe, za wyjątkiem gospodarstw średnio-dużych, w których wszystkie trzy składniki aktywów obrotowych były na podobnym poziomie (patrz: Wykres 2.2-29). Największy udział zapasów produktów rolniczych posiadały gospodarstwa największe pod względem ekonomicznym (36,9%), a najmniejsze gospodarstwa średnio-małe (26,8%). Ze wzrostem wielkości ekonomicznej następował wzrost udziału wartości stada obrotowego zwierząt, które stanowiło maksymalnie 31% w gospodarstwach średnio-dużych.

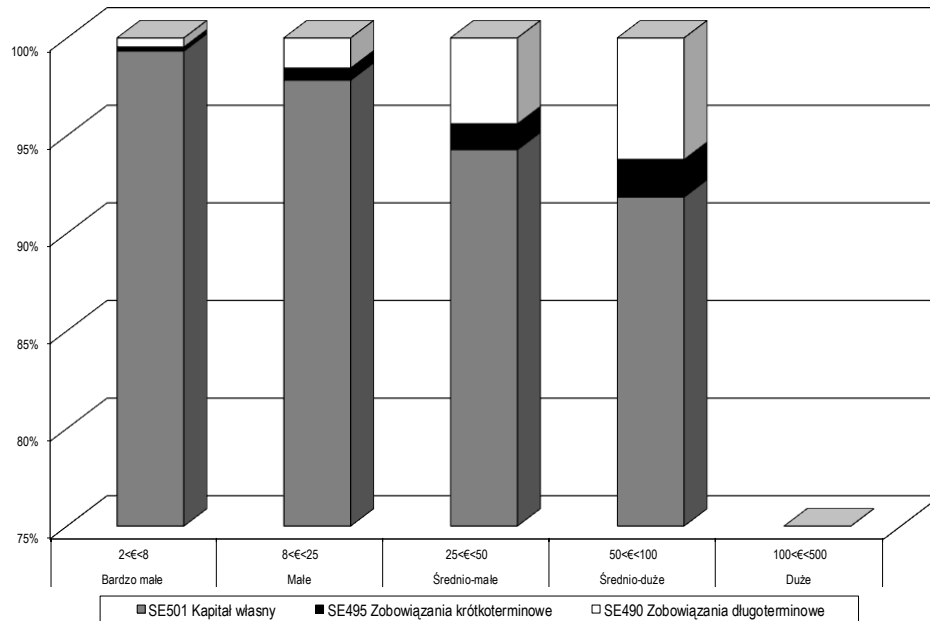
Wykres 2.2-29 Struktura aktywów obrotowych według klas wielkości ekonomicznej

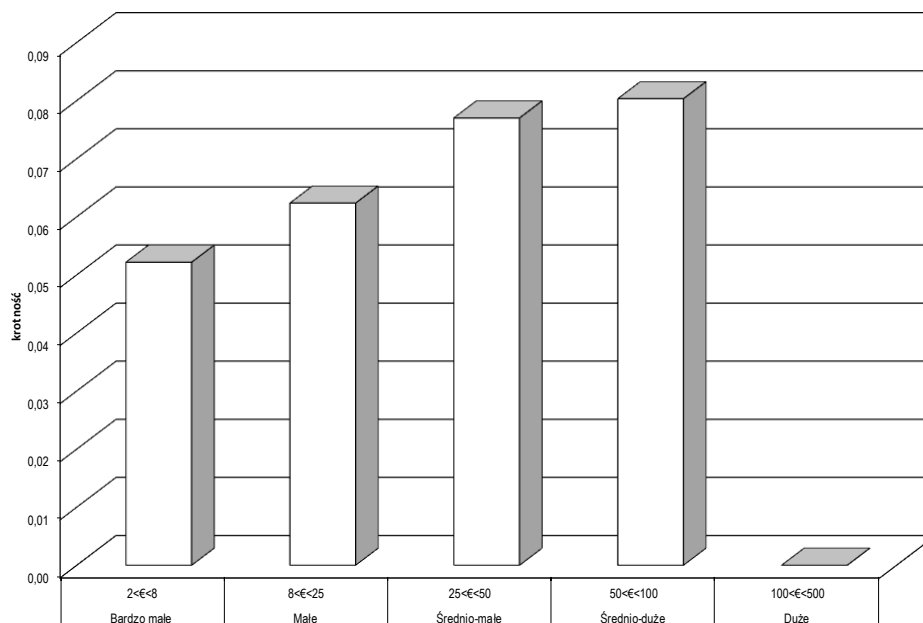

Związek z wielkością ekonomiczną gospodarstw wykazywała również struktura pasywów (patrz: Wykres 2.2-30). Im większe były gospodarstwa pod względem ekonomicznym, tym większy był udział kapitałów obcych w finansowaniu majątku. Całkowite zadłużenie największych gospodarstw o wielkości ekonomicznej od 50 do 100 tys. euro SO wyniosło 8% wartości pasywów ogółem, przy czym 76% zobowiązań stanowiły kredyty długoterminowe. Niespełna 1% stanowiło zadłużenie w gospodarstwach bardzo małych.

Wykres 2.2-30 Struktura pasywów według klas wielkości ekonomicznej

Zwrot ze środków ulokowanych w majątku gospodarstwa, mierzony wartością przepływów pieniężnych (2) w stosunku do aktywów ogółem wykazywał tendencję wzrostową (patrz: Wykres 2.2-31). W ostatniej grupie gospodarstw (średnio-dużych) zwrot ten był najwyższy, co oznacza, że jednostki te charakteryzowały się najwyższą efektywnością środków ulokowanych w składnikach majątku gospodarstwa.

Wykres 2.2-31 Relacja przepływów pieniężnych (2) do aktywów ogółem według klas wielkości ekonomicznej

Wnioski

1. W 2016 roku w próbie Polskiego FADN było 313 certyfikowanych gospodarstw ekologicznych prowadzących produkcję w 100% w systemie ekologicznym. W wyniku dokonanej klasyfikacji według 2 kryteriów zakwalifikowały się one do pięciu typów rolniczych i pięciu klas wielkości ekonomicznej. W podziale na typy produkcji reprezentowane były uprawy polowe, uprawy trwałe, krowy mleczne, zwierzęta trawożerne oraz gospodarstwa mieszane.
2. Certyfikowane gospodarstwa ekologiczne posiadały w większości wielkość ekonomiczną nie przekraczającą 34 tys. euro SO – dotyczy to 294 gospodarstw ulokowanych w trzech najniższych klasach wielkości ekonomicznej. Spośród 313 gospodarstw tylko 18 posiadało rozmiar ekonomiczny większy od 50 tys. euro SO. Z tej liczby 17 gospodarstw lokowało się w klasie średnio-duże (od 50 do 100 tys. euro SO) oraz 1 w klasie duże (od 100 do 500 tys. euro SO).
3. Pod względem specjalizacji produkcji liczebność gospodarstw była dość zróżnicowana. Najwięcej było gospodarstw prowadzących chów zwierząt trawożernych (86) i produkcję polową (85). 65 obiektów prowadziło produkcję mieszaną i 50 produkcję mleczną. W typie uprawy trwałe wystąpiły 22 gospodarstwa.
4. W większości gospodarstw ekologicznych osiągnięto bardzo niską efektywność produkcji, a nawet straty, jak w przypadku typu zwierzęta trawożerne i mieszane – koszt wytworzenia 1 złotówki produkcji wynosił średnio 1,19 zł i 1,10 zł. Efektywne pod względem poniesionych kosztów okazały się gospodarstwa z uprawami polowymi i krowami

mlecznymi (koszt złotówki produkcji wynosił 0,75 i 0,80 zł). W przypadku upraw trwałych wartość produkcji zrównoważyła wartość poniesionych kosztów produkcji.

5. Gospodarstwa ekologiczne Polskiego FADN charakteryzuje na ogół niska intensywność produkcji, co przekłada się na niską efektywność produkcji. Koszty ogółem poniesione na 1 ha UR wynosiły od około 2 000 do 3 100 zł, za wyjątkiem upraw trwałych (4 865 zł/ha). W grupowaniu według klas wielkości ekonomicznej najwyższe koszty ogółem na 1 ha UR były w gospodarstwach najmniejszych ekonomicznie (od 4 do 8 tys. euro SO) i wynosiły 3 044 zł, a najniższe w gospodarstwach o wielkości ekonomicznej od 8 do 25 tys. euro SO i osiągnęły poziom 2 358 zł.
6. Niska intensywność produkcji spowodowana była w dużym stopniu niskimi kosztami bezpośrednimi. Ich udział w kosztach ogółem wynosił maksymalnie 34% w gospodarstwach pogrupowanych według typów rolniczych i 20-38% w grupach sklasyfikowanych według wielkości ekonomicznej. Podkreślić należy, że koszty nawożenia i środków ochrony roślin poniesione na 1 ha UR wynosiły zaledwie 369 zł w uprawach trwałych, a w pozostałych typach rolniczych od 14 zł (typ trawożerzy) do 168 zł (uprawy polowe).
7. Produktywność ziemi wahała się od 1 500 zł/ha UR (gospodarstwa prowadzące chów zwierząt trawożernych) do 4 800 zł/ha (uprawy trwałe). W grupach wydzielonych na podstawie wielkości ekonomicznej najwyższa produkcja na 1 ha UR (3 074 zł) była w gospodarstwach średnio-małych, a najniższa (2 212 zł) w gospodarstwach małych.
8. Kondycja ekonomiczna większości analizowanych gospodarstw ekologicznych była uzależniona od wsparcia zewnętrznego. W 2016 roku tylko gospodarstwa z uprawami polowymi i produkcją mleka osiągnęły nadwyżkę produkcji nad kosztami, ale pomimo to udział dopłat w DzRGR był wysoki i wynosił odpowiednio 75,2% i 81,0%. W pozostałych typach rolniczych poniesiono straty z tytułu produkcji. W tej sytuacji dopłaty częściowo pokrywały koszty produkcji. Udział dopłat w dochodzie gospodarstw specjalizujących się w uprawach trwałych, trawożernych i mieszanych wynosił odpowiednio 105,3%, 127,3% i 118,3%.
9. Pod względem wielkości ekonomicznej źle prosperowały gospodarstwa należące do klasy bardzo małe i małe, w dochodzie których dopłaty stanowiły 151 i 118%. Dotyczyło to zatem 69% próby gospodarstw ekologicznych Polskiego FADN.
10. 72% gospodarstw posiadających certyfikat zgodności z zasadami produkcji ekologicznej stanowiły gospodarstwa poniżej 25 tys. euro SO, które zrealizowały dochód na osobę w rodzinie rolnika (FWU) na poziomie niższym niż średnie wynagrodzenie netto w gospodarce narodowej (33 135 zł). Gospodarstwa bardzo małe ekonomicznie zrealizowały dochód stanowiący 32% tego wynagrodzenia. Z kolei ponad wartość przeciętnego wynagrodzenia netto wypracowano dochód na FWU w grupie gospodarstw średnio-dużych (2-krotnie wyższy). Wśród typów rolniczych najwyższy dochód na osobę

pełnozatrudnioną w rodzinie rolnika, wyższy od średniego wynagrodzenia netto w gospodarce narodowej (33 135 zł), uzyskano tylko w gospodarstwach z uprawami polowymi. W gospodarstwach mlecznych był zbliżony do poziomu średniego w kraju. W pozostałych typach rolniczych DzRGR na FWU pozostawał w przedziale około 24-28 tys. zł.

11. Podsumowując wyniki produkcyjno-ekonomiczne gospodarstw ekologicznych uczestniczących w systemie Polski FADN trzeba stwierdzić, że są to gospodarstwa o niskim potencjale ekonomicznym, niskiej intensywności produkcji, a w konsekwencji niskiej produktywności i dochodowości i wysokim udziale dopłat w DzRGR.

EGZEMPLARZ BEZPŁATNY

Druk i oprawa: Dział Wydawnictw IERiGŻ-PIB